

รายการอ้างอิง

หนังสือและบทความ

กนก วงศ์ตระหง่าน. คู่มือการเมืองไทย : 2475 - 2525 ข้อมูลพื้นฐานทางการเมืองไทย.
กรุงเทพฯ : ประชาชน, 2526.

กระมล ทองธรรมชาติ. วิวัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2524.

กระมล ทองธรรมชาติ. รัฐสภาในระบบการปกครองของไทย. พิมพ์ครั้งแรก. แผนกวิชาการ
ปกครองคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514.

กระมล ทองธรรมชาติ. ความรู้เรื่องรัฐธรรมนูญไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เฟื่องอักษร, 2518.

กระมล ทองธรรมชาติ. วิเคราะห์และประเมินผลรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ ของไทย. สังคม
ศาสตร์ปริทัศน์รายเดือน ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม), 2517.

กรีช สืบสนธิ์. บทบาทและพฤติกรรมของวุฒิสภาไทยสมัยต่าง ๆ. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2516.

กาจ กาจสงคราม, พลโท. เรื่องกำลังและอำนาจของประเทศชาติ. พระนคร : โรงพิมพ์บริษัท
รัฐภักดี จำกัด, มปท.

เกียรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. ระบบการเมืองฝรั่งเศส. กรุงเทพฯ : เอกสารโรเนียว, 2541.

เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. การปฏิวัติ พ.ศ. 2475 กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง
การปกครองของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.

ขจิตภัย บุรุษพัฒน์. การเมืองและพรรคการเมืองของไทยนับแต่ยุคแรกถึงปัจจุบัน. พระนคร
: สำนักพิมพ์ไอเดียนสโตร์, มทป.

- ดวง อภัยวงศ์. การต่อสู้ของข้าพเจ้า. พระนคร : สำนักพิมพ์ประมวลสาสน์,
2501.
- ดวง อภัยวงศ์. การเปลี่ยนรัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม.เบื้องต้นประชาธิปไตย.พระนคร:
มิตรนภาการพิมพ์,2516.
- เฉษฐา อรุณีพัฒน์พงศ์. ผลสะท้อนของการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ที่มีต่อกระบวนการเมืองในช่วง
ระยะเวลา พ.ศ. 2475 - 2495. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการ
ปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.
- เจียบ (ชัยสงค์) อัมพูนันท์.ร.ต.อ. มหาวิทยาลัยของข้าพเจ้า. พระนคร : โรงพิมพ์ไทย
สัมพันธ์,2501.
- ชวน ทองมี. ความล้มเหลวของรัฐบาลพลเรือนหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (2487-2490).
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.
- ชวลิต ทรงกิตติ .การต่อสู้ทางการเมืองของ ดร.ปรีดี พนมยงค์(พ.ศ.2475-2490).
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.
- ชาญวุฒิ วัชรพุกก์. ประชาธิปไตยแบบไทย : บทศึกษาผลการเฝ้าแนวคิดและกลไกระบบ
ประชาธิปไตยมาใช้ในเมืองไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการ
ปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนาคนัด. คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ : บทวิเคราะห์.การรวมบทความทางวิชา
การเนื่องในโอกาสครบรอบ 80 ปี ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2535.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช และศรชฎพร คูศรีพิทักษ์. กลไกรัฐสภา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
พัฒนาศ,2518.
- เชาวน์วัศ สุตลาภา. พรรคการเมือง.กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2517.

- ไชยรงค์ ชูชาติ และโสภณ ทองปาน. เศรษฐกิจการค้าข้าวไทย. พระนคร : แพร์พิทยา, 2503.
- ดิเรก ชัยนาม. ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : แพร์พิทยา, 2540.
- ดำรงค์ อิมวิเศษ. การร่างรัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2489 และการเมืองภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- ทวี บุญยเกตุ. ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประเทศไทยในระหว่างสงครามโลก. เมืองแรกประชาธิปไตย. พระนคร : มิตรนภาการพิมพ์, 2516.
- ทวีพงศ์ แสงสุวรรณ. ผลกระทบของระบบสองสภาต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตย พ.ศ. 2475 - 2527. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. การเมืองระบบพออนุอุปถัมภ์แบบเผด็จการ. พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526.
- นต เชื้อชาลิต. เมืองไทยในระบบรัฐสภา. กรุงเทพฯ, 2510.
- บวรศักดิ์ อวรรณโณ. กฎหมายมหาชน เล่ม 2. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2537.
- บวรศักดิ์ อวรรณโณ. กฎหมายมหาชน เล่ม 3. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2538.
- บุณศรีกา บุรณะบุตร. บทบาททางการเมืองของพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ (พ.ศ. 2475-2490). วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

- ประชัน รักพงษ์. การศึกษาบทบาททางการเมืองในระบบรัฐสภาของรัฐบาลทหาร และรัฐบาลพลเรือนในประเทศไทย พ.ศ. 2481 - 2500. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2520.
- ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์. รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (2475 - 2517). พิมพ์ครั้งที่ 2.
พระนคร : ช.ชุมนุมการช่าง, 2517.
- ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ. พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย. กรุงเทพฯ : มปท.
- ปรีดี พนมยงค์. ชีวิตผันผวนของข้าพเจ้าและ 21 ปีที่ลี้ภัยในสาธารณรัฐราษฎรจีน.
พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์เทียนวรรณ, 2529.
- พงศ์เพ็ญ ศุกุนตาภัย. ประชาธิปไตยกับกระบวนการเมืองในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2
แผนกวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.
- พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม. บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทย (2475 - 2488).
กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช , 2520.
- เพ็ญศรี ดูก, การต่างประเทศกับเอกราชและอธิปไตยของไทย. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการ
พิมพ์, 2527.
- พิชาญ บุญยง. คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ. นิตินิติสนธิ ปีที่ 18 เล่ม 1 (ม.ค. - มี.ค.), 2490.
- ไพบูรณ์ ดีคง(ร.อ.). กำเนิดการปกครองระบบรัฐสภาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2508.
- ไพโรจน์ ชัยนาม. คำอธิบายกฎหมายรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ (โดยสังเขป) เล่ม 2. พระนคร
: โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2495.
- ไพโรจน์ ชัยนาม. รัฐธรรมนูญ : บทกฎหมายและเอกสารสำคัญในทางการเมืองของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519.
- ไพโรจน์ ชัยนาม. สถาบันทางการเมืองและกฎหมายรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.

ไพโรจน์ ชัยนาม. สถาบันการเมืองและรัฐธรรมนูญของต่างประเทศกับระบอบการปกครองของไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515.

ไพโรจน์ ชัยนาม. ตุลาการรัฐธรรมนูญ. รัฐศาสตร์นิเทศ ปีที่ 7 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม), 2515.

ไพโรจน์ ชัยนาม. ตุลาการรัฐธรรมนูญ. รัฐธรรมนูญ บทกฎหมายและเอกสารสำคัญทางการเมืองของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519

ไพโรจน์ ชัยนาม. คณะตุลาการรัฐธรรมนูญในประเทศไทยและในบางประเทศ. รัฐสภาสาร ปีที่ 26 ฉบับที่ 9 (กันยายน), 2521.

ไพโรจน์ ชัยนาม. สถาบันการเมืองและกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศไทย ในเวลา 50 ปีที่ได้ผ่านมาแล้ว. 60 ปี ดร.ปรีดี เกษมทรัพย์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มทป.

ไพโรจน์ ชัยนาม. นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีจำต้องมาจากรัฐสภาเพียงไร การศึกษาทางกฎหมายรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบตามระบอบการปกครองรูปต่าง ๆ ในหนังสือ วิชาการทางกฎหมายในโอกาสครบรอบ 50 ปีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.

มรกต เจวจินดา. ภาพลักษณ์ปรีดี พนมยงค์กับการเมืองไทย พ.ศ.2475-2526. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

รอง ศยามานนท์. ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2520.

รัฐสภา. พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการปกครองระบอบรัฐสภา. กรุงเทพฯ : กองการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, 2523.

รัชนี ชาตะสิงห์. บทบาทของพระยาพลพลพยุหเสนาในฐานะนายกรัฐมนตรีในระยะหกปีแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง(พ.ศ.2476-2481). วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

เรื่องวิทย์ ลิมปนาท. บทบาทของรัฐในระบบทุนนิยมของไทย (พ.ศ.2475-2500). วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

ลิขิต ชีรวะดิน. วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย. พิมพ์ครั้งที่. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535.

วุฒิกกร อินทวงศ์. กฎหมายพรรคการเมืองในประเทศไทยศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ และเชิงวิเคราะห์แนวความคิด. นิตยสารมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิต วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2535.

วิจิตรวาทการ(หลวง). คณะการเมือง. พระนคร, 2475.

วิเทศกรณีย์ (นามแฝง). ความเป็นมาแห่งระบอบประชาธิปไตย. พระนคร, มทป.

วิเทศกรณีย์ (นามแฝง). ไทยกับสถานการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 . พระนคร : ศิลป บรรณาการ, 2511.

วิภาลัย ชีรชัย. การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ของรัฐธรรมนูญไทยฉบับต่าง ๆ. วิทยานิพนธ์ ปริญญา มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2529.

วิวัฒน์ คติธรรมนิตย์. กบฏสันติภาพ. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คปไฟ, 2539

วิษณุ เครื่องาม. กฎหมายรัฐธรรมนูญ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : นิตยบรรณาการ, 2523.

วิจิตรวาทการ,หลวง. คณะการเมือง. พระนคร , 2475

- ศุภวิทย์ (นต เชื้อขวลิต). เมืองไทยในระบบรัฐสภา. พระนคร : บพิธการพิมพ์, 2510.
- สงบ สุริยันต์. ประวัติ 11 นายกรัฐมนตรี. พระนคร : โรงพิมพ์ประเสริฐอักษร, 2520.
- สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ. ขบวนการเสรีไทยกับความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2481 -2492. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- สิริรัตน์ เรืองวงษ์วาร. บทบาททางการเมืองของนายควง อภัยวงศ์ ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลง การปกครอง พ.ศ. 2475 - 2491. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชา อักษรศาสตร์ แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2521.
- สุชิน ตันติกุล. ผลสะท้อนทางการเมืองของรัฐประหาร พ.ศ. 2490. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2517.
- สุนีย์ อธิมุติภาพ. การร่างรัฐธรรมนูญ 2492. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.
- สุเพ็ญ ศิริคุณ. กบฏวังหลวง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.
- สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ. แผนชิงชาติไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สมพันธ์, 2534.
- เสนห์ จามริก. การเมืองกับพัฒนาการทางรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร :สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2518.
- หนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพันตรี ควง อภัยวงศ์. เรื่องราวของนายควง อภัยวงศ์. พระนคร : โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์, 2511.

- อดุลย์ กอวัฒนา. การลาออกของรัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม เมื่อ 24 กรกฎาคม 2487.
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.
- อมร จันทรสมบูรณ์. ศาลรัฐธรรมนูญ(หรือตุลาการรัฐธรรมนูญ). ครบรอบ 84 ปี ศาสตราจารย์
จิตติ ติงศภัทย์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- อมร จันทรสมบูรณ์. คอนสติติวชันแนลลิสม์ (Constitutionalism) ทางออกของประเทศไทย.
 กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายศึกษา, 2536.
- ไม้ปรากฏชื่อผู้เขียน. รายละเอียดและความเห็นของคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์ในการ
ที่พระบาทสมเด็จพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลเสด็จสวรรคต.
 พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, 2489

หนังสือต่างประเทศ

- Frank C. Darling. Thailand and the United States. Washington D.C. : Public Affairs Press, 1965.
- William Skinner. Chiness Society in thailand. New York : Cornell University Press, 1957

หนังสือพิมพ์

- ศรีกรุง (พ.ศ. 2491 - 2492)
 สยามนิกรรายวัน (พ.ศ. 2490)

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

อาณัติมหิตล

ตราไว้ ณ วันที่ ๙ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๕๙

เป็นปีที่ ๑๓ ในรัชกาลปัจจุบัน

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนกาล เป็นอดีตภาค ๒๕๕๙ พรรษาปัจจุบันสมัย จันทรคติ
นิยม ศุภสมพัสดวิสาขมาส ศุภลัทธิ นวตฤตย สิริยคติกาล พฤษภาคมมาส นวมสุรทิน ชิว
วาร โดยกาลบริจเฉท

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอาณัติมหิตล เสด็จออก ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ท่ามกลาง
อุดมสันนิบาต พระบรมวงศานุวงศ์ และทูตานุทูตผู้แทนนานาประเทศ สมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎร เสนาบดีราชบริพาร เฝ้าเบื้องบาทบกษ พรั่งพร้อมกันโดยอนุกรม

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินท
รมหาประชาธิปก มหันทเดชดิกรามาธิบดี ๙ พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระ
บรมราชวโรกาสให้ข้าราชการ และประชาชนของพระองค์ได้มีส่วนร่วมมีเสียงตามความเห็นดี
เห็นชอบ ในการจรโลงประเทศไทยให้มีวิวัฒนาการก้าวไกลไปในภายภาคหน้า จึง
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน เมื่อ
วันที่ ๒๗ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ เป็นการชั่วคราว พอให้สภาผู้แทนราษฎร และ
คณะกรรมการราษฎรได้จัดรูปงานดำเนินประสานนโยบายให้เหมาะสมแก่ที่ได้มีการเปลี่ยนแปลง
ครั้งแล้วโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สภาผู้แทนราษฎรปรึกษากันร่างรัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อถือเป็นหลักถาวรแห่งประศาสนวิธีต่อไป สภาผู้แทนราษฎรจึง
ตั้งอนุกรรมการคณะหนึ่งประกอบร่างรัฐธรรมนูญขึ้น

เมื่ออนุกรรมการได้เรียบเรียงรัฐธรรมนูญฉบับถาวร สอนองพระเดชพระคุณสำเร็จ
ลงด้วยดีนำเสนอสภาผู้แทนราษฎร และสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาปรึกษาลงมติแล้ว จึง
ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายคำปรึกษา เมื่อทรงพระราชวิจารณ์ที่ถ้วนทั่วกระบวนความแล้ว
จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งให้ตรารัฐธรรมนูญแห่งราช
อาณาจักรไทย ประกาศใช้แต่วันที่ ๑๐ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ เป็นต้นมา

ต่อมานายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในขณะนั้น
ได้ปรารภกับนายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้
พระมหากษัตริย์ได้พระราชทานแก่ชนชาวไทยมาแล้วเป็นปีที่ ๑๔ ถึงแม้ว่าการปกครอง

ระบอบประชาธิปไตยอันมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักนี้ จะได้ถึงความเจริญให้เกิดแก่ประเทศชาติ นับเป็นอเนกประการ ทั้งประชาชนจะได้ทราบซึ่งถึงคุณประโยชน์ของการปกครองระบอบนี้ บ้านเมืองเป็นอย่างดีแล้วก็จริง แต่เหตุการณ์ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก ถึงเวลาแล้วที่ควรจะได้เลิกบทเฉพาะกาลอันมีอยู่ในรัฐธรรมนูญนั้น และปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นายกรัฐมนตรีจึงนำความนั้นปรึกษาหารือกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ พร้อมกับคณะผู้ก่อการขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ เมื่อได้ปรึกษาดก ลงกันแล้ว รัฐบาลคณะนายควง อภัยวงศ์ จึงเสนอญัตติต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๘๙ ขอให้ตั้งกรรมาธิการวิสามัญคณะหนึ่ง เพื่อพิจารณาค้นคว้าตรวจสอบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้สมควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมอย่างไร เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของบ้านเมือง และเพื่อให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สภาผู้แทนราษฎรจึงตั้งกรรมาธิการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อพิจารณาค้นคว้า ตรวจสอบรัฐธรรมนูญตามคำเสนอข้างต้นนี้ กรรมาธิการคณะนี้ได้ทำการตลอดสมัยของรัฐบาลคณะนายควง อภัยวงศ์ คณะนายทวี บุณยเกตุ และคณะหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ต่อมารัฐบาลคณะหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ได้ตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อรวบรวมความเห็นและเรียบเรียงบทบัญญัติขึ้นเป็นร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อกรรมการคณะนี้ทำสำเร็จเรียบร้อยแล้ว คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาแก้ไขอีกชั้นหนึ่ง แล้วนำเสนอผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ประชุมปรึกษาหารือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ และคณะผู้ก่อการขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ ที่ประชุมได้ตั้งกรรมการขึ้นพิจารณา เมื่อกรรมการได้ตรวจพิจารณาแก้ไขแล้ว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ จึงได้เสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาลงมติรับหลักการแล้ว จึงตั้งกรรมาธิการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่ง

บัดนี้คณะกรรมาธิการวิสามัญของสภาผู้แทนราษฎร ได้พิจารณาและแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญสำเร็จเรียบร้อยแล้วเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร สภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาเป็นการสำเร็จบริบูรณ์ จึงได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย เมื่อทรงพระราชวิจารณ์ถึงถ้วนทั่วกระบวนความแล้ว ทรงพระราชดำริเห็นว่าประชากรของพระองค์ประกอบด้วยวุฒิปัญญาในรัฐบาลนโยบายสามารถจรโลงประเทศชาติของตนในอันที่จะก้าวหน้าไปสู่สากลอารยธรรมแห่งโลกได้โดยสวัสดิ

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ให้ตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับนี้ขึ้นไว้ ประสิทธิ์ประสาทประกาศให้ใช้ตั้งแต่วันที่ ๑๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๘๙ เป็นต้นไป และให้ใช้รัฐธรรมนูญฉบับที่ได้แก้ไขเพิ่มเติมนี้แทนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยนามประเทศ พุทธศักราช ๒๔๘๒

รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยบทเฉพาะกาล พุทธศักราช ๒๕๘๓ และรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช ๒๕๘๕

ขอให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้จึงเป็นหลักที่สถาพรสถิต ประดิษฐานสมรรถภาพอันประเสริฐ เป็นบ่อเกิดความสุขสันติคุณวิบุลยราศรีแก่อาณา ประชาชนตลอดจำเนียรกาลประวัติ นำประเทศไทยให้บรรลุสรรพพัฒนาชัยมงคลอนุเคราะห์ ผลสกลเกียรติยศมโหฬาร ขอให้อาณาประชาราษฎร์จงมีความสมัครสมานสามัคคี รสธรรมเป็นเอกฉันท์ในอันที่จะปฏิบัติตามและรักษาไว้ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทยนี้ ให้ยืนยงคงอยู่คู่กับไทยรัฐราชสีมา ตราบเท่างัลปาวสานสมดังพระบรมราช ประณิธานทุกประการเทอญ

บททั่วไป

มาตรา ๑ ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียว จะแบ่งแยกมิได้ ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิดหรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่ง รัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน

มาตรา ๒ อำนาจอธิปไตยย่อมมาจากปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้เป็น ประมุขทรงใช้อำนาจนั้นแต่โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

หมวด ๑

พระมหากษัตริย์

มาตรา ๓ องค์พระมหากษัตริย์ดำรงตำแหน่งอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้

มาตรา ๔ พระมหากษัตริย์ต้องทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัคร ศาสนูปถัมภก

มาตรา ๕ พระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย

มาตรา ๖ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติทางรัฐสภา

มาตรา ๗ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี

มาตรา ๘ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาล

มาตรา ๙ การสืบราชสมบัติให้เป็นไปโดยนัยแห่งกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบ สันตติวงศ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๗ และประกอบด้วยความเห็นชอบของรัฐสภา

มาตรา ๑๐ ในเมื่อพระมหากษัตริย์จะไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือด้วยเหตุ ใดเหตุหนึ่งจะทรงบริหารพระราชภาระไม่ได้ จะได้ทรงตั้งบุคคลหนึ่งหรือหลายคนเป็นคณะ ขึ้นให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ด้วยความเห็นชอบของรัฐสภา ถ้าหากพระมหา กษัตริย์มิได้ทรงตั้งหรือไม่สามารถจะทรงตั้งได้ ให้รัฐสภาปรึกษากันตั้งขึ้น และในระหว่างที่

รัฐสภายังมิได้ตั้งผู้ใด ให้สมาชิกพฤฒสภาผู้มีอายุสูงสุดสามคน ประกอบเป็นคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ชั่วคราว

มาตรา 11 ในกรณีที่ราชบัลลังก์หากว่างลง และมีได้มีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตั้งไว้ตามความในมาตรา 10 ให้พฤฒสภาผู้มีอายุสูงสุดสามคน ประกอบเป็นคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ชั่วคราว

หมวด ๒

สิทธิและหน้าที่ของชนชาวไทย

มาตรา ๑๒ บุคคลย่อมมีฐานะเสมอกันตามกฎหมายฐานันดรศักดิ์ โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี หรือโดยประการอื่นใดก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิ์อย่างใดเลย

มาตรา ๑๓ บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการนับถือศาสนา หรือลัทธินิยมใดๆ และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมของประชาชน

มาตรา ๑๔ บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหะสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา การศึกษาอบรม การชุมนุมสาธารณะ การตั้งสมาคม การตั้งคณะพรรคการเมือง การอาชีพ ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย

มาตรา ๑๕ บุคคลย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ภายในเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๑๖ บุคคลมีหน้าที่เคารพต่อกฎหมาย และมีหน้าที่ป้องกันประเทศช่วยเหลือราชการโดยทางเสียภาษีและอื่น ๆ ภายในเงื่อนไข และโดยวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

หมวด ๓

อำนาจนิติบัญญัติ

ส่วนที่ ๑

บททั่วไป

มาตรา ๑๗ รัฐสภาประกอบด้วยพฤฒสภาและสภาผู้แทน ไม่ว่าจะประชุมแยกกันหรือร่วมกัน

มาตรา ๑๘ ร่างพระราชบัญญัติทั้งหลายจะตราขึ้นเป็นกฎหมายได้ แต่โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา

มาตรา ๑๙ การตราพระราชบัญญัติขึ้นเป็นกฎหมาย ให้มีผลย้อนหลังเป็นการลงโทษบุคคลในทางอาญานั้น จะกระทำมิได้

มาตรา ๒๐ ร่างพระราชบัญญัติซึ่งรัฐสภาได้ทำขึ้นเสร็จแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

มาตรา ๒๑ ถ้าพระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วยร่างพระราชบัญญัตินั้น จะได้พระราชทานคืนมายังรัฐสภาภายในหนึ่งเดือน นับแต่วันที่นายกรัฐมนตรีนำทูลเกล้าฯ ถวายก็ดี หรือมิได้พระราชทานคืนมายังรัฐสภาภายในหนึ่งเดือนนั้นก็ดี รัฐสภาต้องปรึกษากันใหม่ ถ้ารัฐสภาลงมติยืนยันตามเดิม ให้นายกรัฐมนตรีนำร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระมหากษัตริย์มิได้ลงพระปรมาภิไธยภายในสิบห้าวันแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีนำพระราชบัญญัตินั้นประกาศในราชกิจจานุเบกษาใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

มาตรา ๒๒ ร่างพระราชบัญญัติทั้งหลายจะเสนอมาจากคณะรัฐมนตรี หรือจากสมาชิกสภาผู้แทนก็ได้

มาตรา ๒๓ บุคคลใดจะเป็นสมาชิกพฤฒสภาและสมาชิกสภาผู้แทนในขณะเดียวกันไม่ได้

ส่วนที่ ๒

พฤฒสภา

มาตรา ๒๔ พฤฒสภาประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งมีจำนวนแปดสิบคน สมาชิกพฤฒสภาต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ

การเลือกตั้งสมาชิกพฤฒสภา ให้ใช้วิธีลงคะแนนเสียงโดยทางอ้อมและลับ

มาตรา ๒๕ คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง และผู้เลือกตั้งอีกทั้งหลักเกณฑ์และวิธีเลือกตั้ง ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกพฤฒสภา แต่ผู้สมัครรับเลือกตั้งอย่างน้อยจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบปีบริบูรณ์ และมีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี หรือเทียบเท่ามาแล้วไม่ต่ำกว่าห้าปี หรือเคยดำรงตำแหน่งทางราชการมาแล้วไม่ต่ำกว่าห้าปี หรือเทียบเท่า หรือเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาแล้ว

มาตรา ๒๖ สมาชิกภาพแห่งพฤฒสภา มีกำหนดเวลาคราวละหกปี เฉพาะในวาระเริ่มแรก เมื่อครบกำหนดสามปีให้มีการเปลี่ยนสมาชิกกึ่งหนึ่ง โดยวิธีการจับสลาก แต่ผู้ที่ออกไปมีสิทธิได้รับเลือกตั้งกลับเข้ามาอีก

ถ้าตำแหน่งสมาชิกว่างลงเพราะเหตุอื่นนอกจากถึงคราวออกตามวาระ ให้รัฐสภาเลือกบุคคลผู้มีคุณสมบัติตามความในมาตรา ๒๕ เข้าเป็นสมาชิกแทนตามวิธีการที่กำหนดในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกพฤฒสภา สมาชิกที่เข้ามาแทนนั้นย่อมอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าที่กำหนดเวลาของผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา ๒๗ สมาชิกภาพแห่งพุทธสมาคมสิ้นสุดลงเมื่อ

(๑) ถึงคราวลาออกตามวาระ

(๒) ตาย

(๓) ลาออก

(๔) ขาดคุณสมบัติตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกพุทธสมาคม

มาตรา ๒๘ ในระหว่างที่สภาผู้แทนถูกยุบ การประชุมพุทธสมาคมนั้นจะกระทำมิได้

ส่วนที่ ๓

สภาผู้แทน

มาตรา ๒๙ สภาผู้แทนประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

สมาชิกสภาผู้แทนต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนให้ใช้วิธีลงคะแนนออกเลือกโดยตรงและลับ

มาตรา ๓๐ คุณสมบัติของผู้เลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้ง อีกทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งและจำนวนสมาชิก ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

มาตรา ๓๑ อายุของสภาผู้แทนมีกำหนดเวลาคราวละสี่ปี

ถ้าตำแหน่งสมาชิกว่างลงเพราะเหตุอื่น นอกจากถึงคราวออกตามอายุของสภาหรือยุบสภา ให้เลือกตั้งสมาชิกขึ้นแทนภายในกำหนดเวลาเก้าสิบวัน เว้นแต่อายุของสภาจะเหลือไม่ถึงหกเดือน สมาชิกที่เข้ามาแทนนั้นย่อมอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่ากำหนดเวลาของผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา ๓๒ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะยุบสภาผู้แทนเพื่อให้ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกมาใหม่ ในพระราชกฤษฎีกาให้ยุบสภา ต้องมีกำหนดเวลาให้เลือกตั้งสมาชิกใหม่ภายในเก้าสิบวัน

การยุบสภาผู้แทนจะทำได้เพียงครั้งเดียวในเหตุการณ์เดียวกัน

มาตรา ๓๓ สมาชิกภาพแห่งสภาผู้แทนสิ้นสุดลง เมื่อ

(๑) ถึงคราวออกตามอายุของสภาหรือยุบสภา

(๒) ตาย

(๓) ลาออก

(๔) ขาดคุณสมบัติตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

มาตรา ๓๔ สมาชิกสภาผู้แทนมีสิทธิเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีรายตัวหรือทั้งคณะได้ โดยมีสมาชิกรับรองไม่ต่ำกว่ายี่สิบสี่คน การลงมติในกรณีเช่นนี้มีให้กระทำในวันเดียวกันกับวันที่ปรึกษา

ส่วนที่ ๔

บทที่ใช้แก่สภาทั้งสอง

มาตรา ๓๕ ก่อนเข้ารับหน้าที่สมาชิกวุฒิสภาและสภาผู้แทนต้องปฏิญาณในที่ประชุมแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกว่า จะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๓๖ สมาชิกวุฒิสภาและสภาผู้แทน ย่อมเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทย ไม่อยู่ในความผูกมัดแห่งอาณัติมอบหมายใด ๆ และต้องปฏิบัติหน้าที่ตามความเห็นของตนโดยบริสุทธิ์ใจ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนชาวไทย

มาตรา ๓๗ พระมหากษัตริย์ทรงตั้งสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนตามมติของสภานั้น ๆ ให้เป็นประธานแห่งสภาคนหนึ่ง เป็นรองประธานคนหนึ่งหรือหลายคนก็ได้

มาตรา ๓๘ ประธานวุฒิสภาและประธานสภาผู้แทน มีหน้าที่ดำเนินกิจการของสภานั้น ๆ ให้เป็นไปตามระเบียบรองประธานมีหน้าที่กระทำกิจการแทนประธานในเมื่อประธานไม่อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

มาตรา ๓๙ ในเมื่อประธานและรองประธานวุฒิสภาหรือสภาผู้แทนไม่อยู่ในที่ประชุม ให้สมาชิกของสภานั้น ๆ เลือกตั้งกันเองขึ้นเป็นประธานในคราวประชุมนั้น

มาตรา ๔๐ การประชุมของวุฒิสภาก็ดี หรือของสภาผู้แทนก็ดี ทุกคราวต้องมีสมาชิกมาประชุมไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมด จึงเป็นองค์ประชุมได้

มาตรา ๔๑ การลงมติวินิจฉัยข้อปรึกษานั้น ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ เว้นไว้แต่เรื่องซึ่งมีบทบัญญัติเป็นพิเศษในรัฐธรรมนูญนี้

สมาชิกคนหนึ่ง ย่อมมีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้ามีจำนวนเสียงลงคะแนนเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มได้อีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา ๔๒ ในที่ประชุมแห่งสภา สมาชิกผู้ใดจะกล่าวถ้อยคำใด ๆ ในทางแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความเห็น หรือออกเสียงลงคะแนน ย่อมเป็นเอกสิทธิอันเด็ดขาด ผู้ใดจะนำไปเป็นเหตุฟ้องร้องว่ากล่าวสมาชิกผู้นั้นในทางใด ๆ มิได้

เอกสิทธินี้คุ้มครองไปถึงผู้พิมพ์และผู้โฆษณารายงานการประชุม โดยคำสั่งของสภาและคุ้มครองไปถึงบุคคลที่สภาเชิญมาแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความเห็นในที่ประชุมด้วย

มาตรา ๔๓ สมัยประชุมของพฤฒสภาและของสภาผู้แทนย่อมเริ่มต้องและสิ้นสุดลงพร้อมกัน

มาตรา ๔๔ ในปีหนึ่งให้มีสมัยประชุมสามัญของสภาทั้งสอง สมัยหนึ่งหรือหลายสมัยแล้วแต่สภาผู้แทนจะกำหนด การประชุมครั้งแรกต้องกำหนดให้สมาชิกได้มาประชุมภายในสามสิบวันนับแต่วันเลือกตั้ง วันเริ่มสมัยประชุมสามัญประจำปีให้สภาผู้แทนเป็นผู้กำหนด

มาตรา ๔๕ สมัยประชุมสามัญสมัยหนึ่ง ๆ มีกำหนดเวลาเก้าสิบวัน แต่พระมหากษัตริย์จะโปรดเกล้าฯ ให้ขยายเวลาออกไปก็ได้

อนึ่ง ในระหว่างเวลาเก้าสิบวันนั้น จะโปรดเกล้าฯ ให้ปิดประชุมก็ได้

มาตรา ๔๖ พระมหากษัตริย์ทรงเรียกประชุมพฤฒสภาและสภาผู้แทนตามสมัยประชุม ทรงเปิดและปิดประชุม

พิธีเปิดประชุมจะทรงพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินมาทรงทำหรือจะโปรดเกล้าฯ ให้รัชทายาทที่บรรลุนิติภาวะแล้ว หรือผู้ใดผู้หนึ่งกระทำพิธีแทนพระองค์ก็ได้

มาตรา ๔๗ เมื่อเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์ของแผ่นดิน พระมหากษัตริย์จะทรงเรียกประชุมสามัญแห่งสภาทั้งสองก็ได้

มาตรา ๔๘ สมาชิกพฤฒสภาและสภาผู้แทนทั้งสองสภา หรือสมาชิกของแต่ละสภา มีจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกของทั้งสองสภา มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอให้นำความกราบบังคมทูลขอให้ทรงเรียกประชุมวิสามัญ แห่งสภาทั้งสองได้

คำร้องขอดังกล่าวในวรรคก่อน ถ้าเป็นของสมาชิกแห่งสภาใด ก็ให้ยื่นต่อประธานแห่งสภานั้น ถ้าเป็นของสมาชิกทั้งสองสภา ก็ให้ยื่นต่อประธานแห่งสภาที่มีสมาชิกเข้าชื่อ มีจำนวนมากกว่าถ้ามีจำนวนเท่ากัน ก็ให้ยื่นต่อประธานพฤฒสภา

ให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องขอให้นำความกราบบังคมทูล และรับสนองพระบรมราชโองการ

มาตรา ๔๙ ในระหว่างสมัยประชุม ผู้ใดจะฟ้องสมาชิกพฤฒสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนในทางอาญา ศาลจะต้องได้รับอนุญาตจากสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกก่อนจึงพิจารณาได้ แต่การพิจารณาคดีนั้นต้องมีให้เป็นการขัดขวางต่อหน้าที่สมาชิกผู้นั้นจะมาเข้าประชุม

การพิจารณาคดีที่ศาลได้กระทำไปก่อนมีคำอ้างว่า จำเลยเป็นสมาชิกของสภาใดสภาหนึ่งนั้นย่อมเป็นอันใช้ได้

มาตรา ๕๐ ในระหว่างสมัยประชุม ห้ามมิให้จับหรือหมายเรียกตัวสมาชิกพฤฒสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนไปกักขัง เว้นไว้แต่จับในขณะที่กระทำผิด แต่ต้องรีบรายงานไปยังประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิก ประธานแห่งสภานั้นอาจสั่งปล่อยผู้ถูกจับให้พ้นจากการกักขังได้

มาตรา ๕๑ ถ้าสมาชิกพฤกษสภา หรือสภาผู้แทนถูกกักขังในระหว่างสอบสวน หรือพิจารณาอยู่ก่อนสมัยประชุม เมื่อถึงสมัยประชุม พนักงานสอบสวนหรือศาลแล้วแต่กรณีจะต้องสั่งปล่อย ถ้าหากสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกได้ร้องขอ

คำสั่งปล่อยตามความในวรรคก่อนให้มีผลบังคับตั้งแต่วันสั่งปล่อยถึงวันสุดท้ายแห่งสมัยประชุม

มาตรา ๕๒ ร่างพระราชบัญญัติให้เสนอต่อสภาผู้แทนก่อน เมื่อสภาผู้แทนได้พิจารณาลงมติให้ใช้ได้แล้ว ให้นำเสนอต่อพฤกษสภา ถ้าพฤกษสภาพิจารณาลงมติเห็นชอบด้วยโดยไม่แก้ไขแล้ว ก็ให้ดำเนินการต่อไปตามความในมาตรา ๒๐

ถ้าหากพฤกษสภาลงมติไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้ส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นกลับคืนมาให้สภาผู้แทนพิจารณาใหม่ ถ้าสภาผู้แทนลงมติเห็นชอบตามพฤกษสภาแล้วก็ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นอันตกไป

ถ้าพฤกษสภาลงมติให้แก้ไขเพิ่มเติม ก็ให้ส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นกลับคืนมาให้สภาผู้แทนพิจารณาใหม่ ถ้าสภาผู้แทนลงมติเห็นชอบตามที่พฤกษสภาแก้ไขเพิ่มเติมมา ก็ให้ดำเนินการต่อไปตามความในมาตรา ๒๐

ถ้าหากสภาผู้แทนลงมติยืนยันตามเดิมในร่างพระราชบัญญัติที่ส่งกลับคืนมาตามความในวรรคสอง หรือวรรคสาม ด้วยคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดแล้วก็ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นอันได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา และให้ดำเนินการต่อไปตามความในมาตรา ๒๐

มาตรา ๕๓ ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินนั้น จะเสนอได้โดยคณะรัฐมนตรี หรือโดยสมาชิกสภาผู้แทน ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีรับรอง

ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินนั้น หมายความว่าร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อความต่อไปนี้ทั้งหมด หรือแต่ข้อใดข้อหนึ่ง กล่าวคือ การตั้งขึ้นหรือยกเลิก หรือลด หรือเปลี่ยนแปลงแก้ไข หรือผ่อน หรือวางระเบียบการบังคับอันเกี่ยวกับการภาษีหรืออากร หรือว่าด้วยเงินตรา การจัดสรร รับ รักษา หรือจ่ายเงินแผ่นดิน หรือการกู้เงิน หรือการประกัน หรือการใช้เงินกู้

ในกรณีเป็นที่สงสัย ให้เป็นอำนาจของประธานแห่งสภาผู้แทนที่จะวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติใดเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินหรือไม่

มาตรา ๕๔ ร่างพระราชบัญญัติที่สภาผู้แทนได้ลงมติให้ใช้ได้ และได้เสนอไปยังพฤกษสภานั้น พฤกษสภาจะต้องพิจารณาและลงมติภายในกำหนดสามสิบวัน แต่ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน พฤกษสภาจะต้องพิจารณาและลงมติภายในกำหนดสิบห้าวัน

กำหนดวันดังกล่าวในวรรคก่อน ให้หมายถึงวันในสมัยประชุม และให้เริ่มนับแต่วันที่ร่างพระราชบัญญัตินั้นได้มาถึงพฤกษสภา

ถ้าพฤษภาคมไม่ได้พิจารณาลงมติในร่างพระราชบัญญัติ ที่สภาผู้แทนส่งมาภายในกำหนดเวลาที่กล่าวในวรรคแรก ก็ให้ถือว่าพฤษภาคมได้ให้ความเห็นชอบในร่างพระราชบัญญัตินั้น

มาตรา ๕๕ งบประมาณแผ่นดินประจำปี ต้องตราขึ้นเป็นพระราชบัญญัติ ถ้าพระราชบัญญัติออกไม่ทันปีใหม่ ให้ใช้พระราชบัญญัติปีก่อนนั้นไปพลาง

มาตรา ๕๖ พฤษภาคมและสภาผู้แทน มีอำนาจควบคุมราชการแผ่นดินโดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๕๗ ในที่ประชุมของพฤษภาคมหรือสภาผู้แทน สมาชิกทุกคนมีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในข้อความใด ๆ อันเกี่ยวกับการงานในหน้าที่ได้ แต่รัฐมนตรีย่อมมีสิทธิที่จะไม่ตอบ เมื่อเห็นว่าข้อความนั้น ๆ ยังไม่ควรเปิดเผยเพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน

มาตรา ๕๘ การประชุมของพฤษภาคมและสภาผู้แทนย่อมเป็นการเปิดเผยตามลักษณะที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของแต่ละสภา แต่ถ้าหากคณะรัฐมนตรีหรือสมาชิกของแต่ละสภาไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าคนร้องขอ ก็ให้ประชุมลับ

มาตรา ๕๙ พฤษภาคมและสภาผู้แทนมีอำนาจเลือกสมาชิกในสภาตั้งเป็นคณะกรรมการสมาชิกรัฐธรรมนูญ และมีอำนาจเลือกบุคคลที่เป็นสมาชิกหรือมิได้เป็นสมาชิกในสภาก็ตามเป็นคณะ

กรรมการสมาชิกรัฐธรรมนูญ เพื่อกระทำกิจการหรือพิจารณาสอบสวนข้อความใด ๆ อันอยู่ในวงงานของสภา แล้วรายงานต่อสภา คณะกรรมการที่กล่าวนี้ย่อมมีอำนาจเรียกบุคคลใด ๆ มาชี้แจงแสดงความเห็นในกิจการที่กระทำหรือพิจารณาอยู่นั้นได้

เอกสิทธิที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๕๒ นั้น ให้คุ้มครองถึงบุคคลที่กระทำหน้าที่ตามมาตรานี้ด้วย

มาตรา ๖๐ การประชุมคณะกรรมาธิการตามมาตรา ๖๐ นั้น ต้องมีกรรมาธิการมาประชุมไม่ต่ำกว่ากึ่งจำนวนจึงเป็นองค์ประชุมได้

มาตรา ๖๑ พฤษภาคมและสภาผู้แทนมีอำนาจตั้งข้อบังคับการประชุมและการปรึกษาของสภาเพื่อดำเนินการตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

ส่วนที่ ๕

การประชุมร่วมกันของรัฐสภา

มาตรา ๖๒ ในกรณีต่อไปนี้ ให้รัฐสภาประชุมร่วมกัน

- (๑) การให้ความเห็นชอบในการสืบราชสมบัติตามความในมาตรา ๙
- (๒) การตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามความในมาตรา ๑๐
- (๓) การปรึกษาร่างพระราชบัญญัติกันใหม่ตามความในมาตรา ๒๑

- (๔) การเลือกตั้งซ่อมตามความในมาตรา ๒๖
- (๕) พิธีเปิดประชุมรัฐสภาตามความในมาตรา ๕๖
- (๖) การลงมติความไว้วางใจในคณะรัฐมนตรีตามความในมาตรา ๖๕
- (๗) การให้ความยินยอมในการประกาศสงคราม ตามความในมาตรา ๗๕
- (๘) การให้ความเห็นชอบแก่งานสัญญา ตามความในมาตรา ๗๖
- (๙) การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ตามความในมาตรา ๘๕
- (๑๐) การตีความในรัฐธรรมนูญตามความในมาตรา ๘๖
- (๑๑) การแต่งตั้งคณะกรรมการรัฐธรรมนูญ ตามความในมาตรา ๘๘
- มาตรา ๖๓ ให้ประธานวุฒิสภาเป็นประธานของที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา และให้ประธานสภาผู้แทนเป็นรองประธาน
- มาตรา ๖๔ ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ให้ใช้บังคับการประชุมและการปรึกษาของวุฒิสภาโดยอนุโลม
- มาตรา ๖๕ ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ให้นำบทที่ใช้แก่สภาทั้งสองมาใช้โดยอนุโลม

หมวด ๔

อำนาจบริหาร

- มาตรา ๖๖ พระมหากษัตริย์ทรงตั้งรัฐมนตรีขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีคนหนึ่ง และรัฐมนตรีอีกอย่างน้อยสิบคน อย่างมากสิบแปดคน
- ในการตั้งนายกรัฐมนตรี ประธานวุฒิสภาและประธานสภาผู้แทนเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ
- รัฐมนตรีต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ
- มาตรา ๖๗ ให้คณะรัฐมนตรีมีอำนาจหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน
- มาตรา ๖๘ รัฐมนตรีผู้มีได้เป็นสมาชิกย่อมมีสิทธิไปประชุมและแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความเห็นในวุฒิสภา สภาผู้แทน หรือในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา แต่ไม่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน
- เอกสิทธิที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๔๒ นั้น ให้นำมาใช้โดยอนุโลม
- มาตรา ๖๙ ในการดำเนินนโยบายบริหารราชการแผ่นดิน คณะรัฐมนตรีต้องได้รับความไว้วางใจของรัฐสภา
- รัฐมนตรีผู้ได้รับแต่งตั้งให้ว่าการกระทรวง ต้องรับผิดชอบในหน้าที่ของตนต่อรัฐสภาในทางรัฐธรรมนูญ และรัฐมนตรีทุกคนจะได้รับแต่งตั้งให้ว่าการกระทรวงหรือไม่ก็ตาม ต้องรับผิดชอบร่วมกันในนโยบายทั่วไปของคณะรัฐมนตรี

มาตรา ๗๐ รัฐมนตรีทั้งคณะต้องออกจากตำแหน่งเมื่อสภาผู้แทนลงมติไม่ไว้วางใจในคณะตามมาตรา ๓๔ หรือรัฐสภาไม่ให้ความไว้วางใจตามมาตรา ๖๔ หรือเมื่อสภาผู้แทนที่มีส่วนให้ความไว้วางใจแก่คณะรัฐมนตรีในขณะที่เข้ารับหน้าที่นั้นสิ้นสุดลง ในกรณีดังกล่าวนี้และในกรณีที่คณะรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่งเอง คณะรัฐมนตรีที่ออกนั้นต้องอยู่ในตำแหน่งเพื่อดำเนินงานไปจนกว่าจะได้ตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่

มาตรา ๗๑ ความเป็นรัฐมนตรีจะสิ้นสุดลงเฉพาะตัวโดย

- (๑) ตาย
- (๒) ลาออก
- (๓) ขาดคุณสมบัติตามความในมาตรา ๒๗ (๔) มาตรา ๓๓ (๔)
- (๔) สภาผู้แทนลงมติไม่ไว้วางใจ

มาตรา ๗๒ ในเหตุฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนในอันจะรักษาความปลอดภัยสาธารณะหรือป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ และจะเรียกประชุมรัฐสภาให้ทันท่วงทีมิได้ก็ดี หรือเมื่อกรณีเช่นนั้นเกิดขึ้นในระหว่างสภาผู้แทนถูกยุบก็ดี พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดให้ใช้บังคับตั้งเช่นพระราชบัญญัติก็ได้

ในการประชุมรัฐสภาในคราวต่อไป ให้หน้าพระราชกำหนดนั้นเสนอต่อรัฐสภา ถ้ารัฐสภาอนุมัติแล้ว พระราชกำหนดนั้นก็จะเป็นพระราชบัญญัติต่อไป ถ้ารัฐสภาไม่อนุมัติ พระราชกำหนดนั้นก็เป็นอันตกไป แต่ทั้งนี้ไม่กระทบถึงกิจการที่ได้เป็นไปในระหว่างที่ใช้พระราชกำหนดนั้น

คำอนุมัติและไม่อนุมัติให้ทำเป็นพระราชบัญญัติ

มาตรา ๗๓ ในระหว่างสมัยประชุม ถ้าคณะรัฐมนตรีเห็นว่าร่างพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการภาษีอากร หรือเงินตราฉบับใด จะต้องได้รับการพิจารณาโดยด่วนและลับเพื่อรักษาประโยชน์ของแผ่นดิน จะถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์เพื่อทรงตราเป็นพระราชกำหนดให้ใช้บังคับตั้งพระราชบัญญัติก็ได้

พระราชกำหนดที่ได้ตราขึ้นตามความในวรรคก่อน จะต้องนำเสนอต่อรัฐสภาภายในสองวันนับแต่วันประกาศใช้ และให้นำความในวรรคสองและวรรคสามแห่งมาตรา ๗๒ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๗๔ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจ ในการประกาศให้ใช้กฎอัยการศึกตามลักษณะและวิธีการตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก

มาตรา ๗๕ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจ ในการประกาศสงคราม เมื่อได้รับความยินยอมของรัฐสภาแล้ว

มติให้ความยินยอมของสภา ต้องมีเสียงไม่ต่ำกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งสองสภา

มาตรา ๗๖ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการทำหนังสือสัญญา สันติภาพสงบศึก และทำหนังสือสัญญาอื่นกับนานาประเทศ

หนังสือสัญญาใดมีบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทย หรือจะต้องออกพระราชบัญญัติ เพื่อให้การเป็นไปตามสัญญา ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา

มาตรา ๗๗ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจ ในการพระราชทานอภัยโทษ

มาตรา ๗๘ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจ ในการตราพระราชกฤษฎีกาโดยไม่ขัดต่อกฎหมาย

มาตรา ๗๙ ภายใต้บังคับแห่งมาตรา ๕๘ และมาตรา ๖๖ บทกฎหมาย พระราชหัตถเลขาและพระบรมราชโองการใดอันเกี่ยวกับราชการแผ่นดิน ต้องมีรัฐมนตรีคนหนึ่งลงนามรับสนองพระบรมราชโองการเป็นผู้รับผิดชอบ

หมวด ๕

อำนาจตุลาการ

มาตรา ๘๐ การพิจารณาพิพากษาอรรถคดี เป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะ ซึ่งจะต้องดำเนินตามกฎหมายและในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

มาตรา ๘๑ บรรดาศาลทั้งหลายจัดตั้งขึ้นได้แต่โดยพระราชบัญญัติ

มาตรา ๘๒ การตั้งศาลขึ้นใหม่ เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีใดคดีหนึ่ง หรือที่มีข้อหาฐานใดฐานหนึ่ง โดยเฉพาะแทนศาลธรรมดาที่มีตามกฎหมาย สำหรับพิจารณาพิพากษาคดีนั้น ๆ จะกระทำมิได้

มาตรา ๘๓ ผู้พิพากษายอมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย

มาตรา ๘๔ การแต่งตั้ง การเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนเงินเดือน การย้ายและการถอดถอนผู้พิพากษา จะต้องได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ

หมวด ๖

การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๘๕ รัฐธรรมนูญนี้จะแก้ไขเพิ่มเติมได้แต่โดยเงื่อนไขต่อไปนี้

(๑) ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมต้องมาจากคณะรัฐมนตรี หรือจากสมาชิกสภาผู้แทนซึ่งต้องมีจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด

(๒) ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญนี้ ให้รัฐสภาพิจารณาร่วมกันเป็นสามวาระ

(๓) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่หนึ่งชั้นรับหลักการให้ใช้วิธีเรียกชื่อ และมีเสียงเห็นชอบด้วยในการแก้ไขเพิ่มเติมนั้นไม่ต่ำกว่าสองในสามแห่งจำนวนสมาชิกทั้งสองสภา

(๔) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สอง ชั้นพิจารณาเรียงลำดับมาตรา ซึ่งเสนอแก้ไขแปรญัตติ หรือซึ่งมีการแก้ไขโดยคณะกรรมการให้ถือเอาเสียงข้างมาก เป็นประมาณ

(๕) เมื่อพิจารณาในวาระที่สองเสร็จสิ้นแล้วให้รอไว้สิบห้าวัน เมื่อพ้นกำหนด แล้วต้องนำเสนอรัฐสภา เพื่อพิจารณาในวาระที่สามต่อไป

(๖) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สามชั้นสุดท้าย ให้ใช้วิธีเรียกชื่อ และมีเสียงเห็นชอบด้วยในการที่จะให้ออกใช้เป็นกฎหมายไม่ต่ำกว่าสองในสามแห่งจำนวนสมาชิกทั้งสองสภา

(๗) เมื่อการออกเสียงลงมติได้เป็นไปตามที่กล่าวข้างบนนี้แล้ว จึงให้
ดำเนิน
การต่อไปตามความในมาตรา ๒๐

หมวด ๗

บทสุดท้าย

มาตรา ๘๖ ภายใต้บังคับมาตรา ๘๘ รัฐสภาทรงไว้ซึ่งสิทธิเด็ดขาดในการตีความแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มติในการตีความแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ต้องมีเสียงไม่ต่ำกว่ากึ่งจำนวนสมาชิกทั้งสองสภา

มาตรา ๘๗ บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีข้อความแย้งหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้

มาตรา ๘๘ ในการที่ศาลจะใช้บทกฎหมายบังคับแก่คดีใด ถ้าศาลเห็นว่าบทกฎหมายนั้นต้องด้วยบทบัญญัติมาตรา ๘๗ ก็ให้ศาลรอการพิจารณาพิพากษาคดีนั้นไว้ชั่วคราว แล้วรายงานความเห็นเช่นนั้นตามทางการไปยังคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย เมื่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยแล้วให้แจ้งให้ศาลทราบ

คำวินิจฉัยของคณะตุลาการวินิจฉัยให้ถือเป็นเด็ดขาด และให้ศาลปฏิบัติตามนั้น

มาตรา ๘๙ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญประกอบด้วยบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งรัฐสภาแต่งตั้งขึ้นเป็นประธานตุลาการคนหนึ่ง และตุลาการอีกสิบสี่คน

ให้มีการแต่งตั้งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญใหม่ทุกครั้ง เมื่อได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน เพราะเหตุที่สภาผู้แทนหมดอายุ หรือถูกยุบ

วิธีพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๙๐ ในวาระเริ่มแรก พุทธศักราชประกอบด้วยสมาชิก ซึ่งองค์การเลือกตั้งสมาชิกพุทธสภาเป็นผู้เลือกตั้ง ภายในกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้

องค์การเลือกตั้งสมาชิกพุทธสภาประกอบด้วยผู้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่ในวันสุดท้ายก่อนใช้รัฐธรรมนูญนี้

ผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ต้องมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓) พุทธศักราช ๒๔๗๙ โดยยกเว้นข้อหาตามมาตรา ๑๑ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ แต่อย่างน้อยผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบห้าปีและมีวิद्यฐานะไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่ามาแล้วไม่ต่ำกว่าห้าปี หรือเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาแล้ว

ให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งยื่นสมัครรับเลือกตั้งด้วยตนเองต่อเลขาธิการองค์การเลือกตั้งสมาชิกพุทธสภาภายในสิบสองวัน นับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้

วิธีการเลือกตั้งให้องค์การเลือกตั้งสมาชิกพุทธสภากำหนดขึ้น

มาตรา ๙๑ ในวาระเริ่มแรก สภาผู้แทนประกอบด้วยสมาชิก ซึ่งราษฎรเลือกตั้งตามพระราชกฤษฎีกาดำเนินการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร พุทธศักราช ๒๔๗๘ ลงวันที่ ๒๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘ และให้ดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนเพิ่มจำนวนขึ้นอีก โดยถือเกณฑ์จำนวนราษฎรหนึ่งแสนคนต่อสมาชิกสภาผู้แทนหนึ่งคน ถ้าในเขตจังหวัดใดมีจำนวนราษฎรตามผลการสำรวจสำมะโนครัวครั้งสุดท้ายเกินกว่าหนึ่งแสนคน ให้จังหวัดนั้นมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคนต่อจำนวนราษฎรทุกหนึ่งแสนคน เศษของหนึ่งแสน ถ้าถึงกึ่งหรือกว่าให้นับเป็นหนึ่งแสน

เมื่อถือเกณฑ์จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนในเขตจังหวัดหนึ่ง ๆ ตามความในวรรคก่อน ถ้าในเขตจังหวัดใดจะมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนเพิ่มขึ้นจากจำนวนที่ได้มีการเลือกตั้งตามพระราชกฤษฎีกาดำเนินการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร พุทธศักราช ๒๔๘๘ ลงวันที่ ๒ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘ แล้ว ก็ให้ดำเนินการเลือกตั้งเฉพาะจำนวนที่เพิ่มขึ้นเท่านั้น

ให้มีการแบ่งเขตเลือกตั้งในจังหวัดหนึ่ง ๆ ซึ่งมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนเพิ่มขึ้นกว่าหนึ่งคน ให้มีจำนวนราษฎรใกล้เคียงกันเท่าที่จะแบ่งได้

คุณสมบัติของผู้เลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้งอีกทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓)

พ.ศ. ๒๔๗๙ โดยยกเว้นข้อห้ามตามมาตรา ๑๑ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕

มาตรา ๘๒ ให้ดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนเพิ่มขึ้นตามความในมาตรา ๘๑ ให้เสร็จสิ้นภายในกำหนดเก้าสิบวันนับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๘๓ ให้เริ่มนับอายุสภาผู้แทนตั้งแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้ และให้ถือว่าสภาผู้แทนมีจำนวนสมาชิกเต็มตามที่ได้เลือกตั้งเพิ่มขึ้นในวันครบสิบห้าวันนับแต่วันเลือกตั้ง

มาตรา ๘๔ ก่อนที่สภาผู้แทนจะมีจำนวนสมาชิกตามที่ได้เลือกตั้งเพิ่มขึ้น รัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภาตามารความในมาตรา ๘๐ และสภาผู้แทนซึ่งประกอบด้วยสมาชิกที่ได้รับเลือกตั้งตามพระราชกฤษฎีกาดำเนินการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร พุทธศักราช ๒๔๘๘ ลงวันที่ ๒๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘

มาตรา ๘๕ ให้คณะรัฐมนตรีซึ่งบริหารราชการแผ่นดินอยู่ก่อนวันใช้รัฐธรรมนูญนี้ อยู่ในตำแหน่งเพื่อดำเนินการไปจนกว่าจะได้ตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่

มาตรา ๘๖ ถ้ามีความจำเป็นรีบด่วนในอันจะรักษาความปลอดภัยสาธารณะ หรือ ป้องกันภัยพิบัติสาธารณะในระหว่างเวลาที่คณะรัฐมนตรีต้องอยู่ในตำแหน่งเพื่อดำเนินการตามความในมาตรา ๘๕ พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดให้ใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติก็ได้

ให้นำความในวรรคสองและวรรคสามแห่งมาตรา ๗๒ มาใช้บังคับแก่กรณีดังกล่าวในวรรคก่อนโดยอนุโลม

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

ปรีดี พนมยงค์

นายกรัฐมนตรี

ภาคผนวก ข.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ฉบับชั่วคราว

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

รังสิต กรมขุนชัยนาทนเรนทร

ให้ไว้ ณ วันที่ ๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๔๐

เป็นปีที่ ๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่ตราไว้ และได้ใช้เป็นกฎหมายปกครองประเทศชาติมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๕ และได้มาเปลี่ยนแปลงแก้ไขประกาศใช้เป็นฉบับใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๙ นั้น นับว่าเป็นรัฐธรรมนูญเหมาะสมกับประเทศชาติในกาลสมัยที่ล่วงมาแล้ว

บัดนี้ประเทศชาติตกอยู่ในภาวะวิกฤตการณ์ ประชาชนพลเมืองได้รับความเดือดร้อน เพราะขาดแคลนอาหาร ขาดเครื่องนุ่งห่ม และขาดแคลนสิ่งอื่น ๆ นานัปการ เครื่องบริโภค และอุปโภคทุกอย่างมีราคาสูงขึ้นกว่าแต่ก่อนเป็นอันมากเป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมทรามในศีลธรรมอย่างไม่เคยมีมาแต่กาลก่อนขึ้นในประชาชน บรรดาผู้บริหารราชการแผ่นดินและสภาไม่อาจดำเนินการแก้ไขสิ่งที่ไม่ดีให้กลับสู่ภาวะอย่างเดิมได้ การดำเนินการของรัฐบาล และการควบคุมราชการฝ่ายบริหารของรัฐสภาเพื่อมุ่งหมายที่จะช่วยกันแก้ไขให้ดีขึ้น ตามวิถีทางที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับนั้น ไม่ประสพผลดีเลยแม้แต่น้อย เป็นการผิดหวังของประชาชนทั้งประเทศ และตรงกันข้ามกลับทำให้เห็นว่า การแก้ไขทุกอย่างเป็นเหตุทำให้ประเทศชาติทรุดโทรมลงเป็นลำดับ ถ้าจะคงปล่อยให้ไปไปตามยถากรรมก็จะนำมาซึ่งความหายนะแก่ประเทศชาติอย่างไม่มีสุดสิ้น จนถึงกับว่าจะไม่ดำรงอยู่ในภาวะอันควรแก่ความเป็นไทยต่อไปอีกได้

ราษฎรไทยส่วนมากผู้สนใจต่อการนี้พร้อมด้วยทหารของชาติได้พร้อมใจกันนำความขึ้นกราบบังคมทูล ขอให้เลิกใช้รัฐธรรมนูญปัจจุบัน และประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่อันจะเป็นวิถีทางจรรโลงประเทศชาติให้วัฒนาถาวร อีกทั้งจะเป็นทางบำบัดยุคเข็ญของประชาชนทั่วทั้งปวงให้เข้าสู่ภาวะปกติได้สืบไป

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เลิกใช้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน และให้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับใหม่ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

บททั่วไป

มาตรา ๑ ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวจะแบ่งแยกไม่ได้

ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิดหรือศาสนาโดยย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน

มาตรา ๒ อำนาจอธิปไตยย่อมมาจากปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้น แต่โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

หมวด ๑

พระมหากษัตริย์

มาตรา ๓ องค์พระมหากษัตริย์ ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะผู้ใดจะละเมิดมิได้

มาตรา ๔ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะและทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก

มาตรา ๕ พระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย

มาตรา ๖ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติทางรัฐสภา และทรงประกาศแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา

มาตรา ๗ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจบริหารราชการแผ่นดินทางคณะรัฐมนตรี และทรงประกาศแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี

มาตรา ๘ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาล

มาตรา ๙ พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งอภิรัฐมนตรีเป็นตำแหน่งสำหรับถวายคำปรึกษาในราชการแผ่นดิน

มาตรา ๑๐ ในเมื่อพระมหากษัตริย์จะไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งจะทรงบริหารพระราชภาระไม่ได้ จะได้แต่งตั้งอภิรัฐมนตรีขึ้นเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ถ้าพระมหากษัตริย์มิได้ทรงตั้งหรือไม่สามารถจะทรงตั้งได้ ก็ให้คณะอภิรัฐมนตรีเข้าบริหารราชการแผ่นดินในหน้าที่คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทันที

มาตรา ๑๑ ในกรณีที่ราชบัลลังก์ว่างลง และมีได้มีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามความในมาตรา ๑๐ ก็ให้คณะอภิรัฐมนตรีเข้าบริหารราชการแผ่นดินในหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ชั่วคราวจนกว่าจะได้ประกาศแต่งตั้งผู้สืบสันตติวงศ์ในหน้าที่พระมหากษัตริย์ต่อไป

มาตรา ๑๒ การสืบราชสมบัติให้เป็นไปโดยนัยแห่งกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์ พุทธศักราช ๒๔๖๗ และประกอบด้วยความเห็นชอบของรัฐสภา

หมวด ๒

อภิรัฐมนตรี

มาตรา ๑๓ อภิรัฐมนตรีเป็นตำแหน่งประจำ มีห้านายเป็นผู้บริหารราชการในพระองค์ และถวายคำปรึกษาแก่พระมหากษัตริย์

มาตรา ๑๔ อภิรัฐมนตรีเป็นที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์ด้วยการถวายความเห็น โดยชอบและถูกต้อง เพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาติทุกสาขา

มาตรา ๑๕ ในคณะอภิรัฐมนตรีจะทรงพระกรุณาแต่งตั้งผู้อาวุโสเป็นประธานคณะ หนึ่งนาย

มาตรา ๑๖ อภิรัฐมนตรีจะพ้นหน้าที่ต่อเมื่อ ลาออก ทูพพลภาพ หรือตาย แต่งตั้งแทน อย่างน้อยผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งแทน จะต้องมีความสมบัตินับเป็นผู้รับราชการประจำมาแล้วไม่น้อยกว่า ๒๕ ปี และเคยรับราชการอย่างต่ำตำแหน่งอธิบดี หรือเคยเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแล้วไม่น้อยกว่า ๔ ปี

มาตรา ๑๘ คณะอภิรัฐมนตรีมีหน่วยราชการ ขึ้นอยู่ตามที่จะมีประกาศเป็นพระราชกฤษฎีกา

มาตรา ๑๙ ประธานคณะอภิรัฐมนตรีจะได้มอบหมายให้อภิรัฐมนตรีคนใดบัญชาหน่วยราชการที่กำหนดตามพระราชกฤษฎีกา

มาตรา ๒๐ การบรรจุ การแต่งตั้ง การถอดถอน การลงโทษ การกำหนด คุณสมบัติข้าราชการ ให้เป็นไปโดยกฎหมาย

หมวด ๓

สิทธิและหน้าที่ของชนชาวไทย

มาตรา ๒๑ บุคคลย่อมมีฐานะเสมอกันตามกฎหมาย ฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี หรือโดยประการอื่นก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิ์อย่างใดเลย

มาตรา ๒๒ บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา หรือลัทธินิยมใด ๆ และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

มาตรา ๒๓ บุคคลย่อมมีเสรีภาพโดยบริบูรณ์ในร่างการ เคหะสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา การศึกษาอบรม การชุมนุมสาธารณะ การตั้งสมาคม การอาชีพ ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งตัวบทกฎหมาย

มาตรา ๒๔ บุคคลย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ภายในเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๒๕ บุคคลมีหน้าที่เคารพต่อกฎหมาย และมีหน้าที่ป้องกันประเทศช่วยเหลือราชการทางเสียดาษี และอื่น ๆ ภายในเงื่อนไข และโดยวิธีการที่กฎหมายบัญญัติทั้ง

หมวด ๔ อำนาจนิติบัญญัติ

ส่วนที่ ๑

บททั่วไป

มาตรา ๒๖ รัฐสภาประกอบด้วย วุฒิสภา และสภาผู้แทน ไม่ว่าจะประชุมแยกกันหรือร่วมกัน

มาตรา ๒๗ ร่างพระราชบัญญัติทั้งหลายจะตราขึ้นเป็นกฎหมายได้ด้วยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา

มาตรา ๒๘ การตราพระราชบัญญัติขึ้นเป็นกฎหมายให้มีผลย้อนหลังเป็นการลงโทษบุคคลในทางอาญานั้นจะกระทำมิได้

มาตรา ๒๙ ร่างพระราชบัญญัติซึ่งรัฐสภาได้ทำขึ้นเสร็จแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

มาตรา ๓๐ ถ้าพระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วยร่างพระราชบัญญัตินั้นจะได้พระราชทานคืนมายังรัฐสภาภายในหนึ่งเดือน รัฐสภาจะต้องปรึกษากันใหม่ถ้ารัฐสภาลงมติยืนยันตามเดิม ให้นายกรัฐมนตรีนำร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อถวายประกาศใช้ต่อไป

มาตรา ๓๑ ร่างพระราชบัญญัติทั้งหลายจะเสนอมมาจากคณะรัฐมนตรีหรือจากสมาชิกรัฐสภาก็ได้

มาตรา ๓๒ บุคคลใดจะเป็นสมาชิกวุฒิสภา และสภาผู้แทนขณะเดียวกันไม่ได้

มาตรา ๓๓ วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกที่พระมหากษัตริย์ทรงเลือกตั้งมีจำนวนเท่าสมาชิกสภาผู้แทน

มาตรา ๓๔ สมาชิกภาพแห่งวุฒิสภา มีกำหนดเวลาคราวละ ๖ ปี เฉพาะเมื่อวาระเริ่มแรกเมื่อครบกำหนด ๓ ปี ให้มีการเปลี่ยนสมาชิกกึ่งหนึ่งโดยวิธีการจับสลาก

มาตรา ๓๕ สมาชิกภาพแห่งวุฒิสภาสิ้นสุดลงเมื่อ

(๑) ถึงคราวออกตามวาระ

(๒) ตาย

(๓) ลาออก

มาตรา ๓๖ ในภาวะที่สภาผู้แทนถูกยุบ ถ้าจำเป็นจะมีการประชุมวุฒิสภาก็ทำไม่ได้

ส่วนที่ ๒

สภาผู้แทน

มาตรา ๓๗ สภาผู้แทนประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

สมาชิกสภาผู้แทนต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนให้ใช้วิธีเลือกตั้งโดยตรงและลับ

มาตรา ๓๘ คุณสมบัติของผู้เลือกตั้ง และผู้รับสมัครรับเลือกตั้งอีกทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้ง และจำนวนสมาชิกให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน และอย่างน้อยผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องมีเชื้อชาติเป็นไทยและมีอายุไม่ต่ำกว่า ๓๕ ปี

มาตรา ๓๙ อายุของสภาผู้แทนมีกำหนดเวลาคราวละ ๔ ปี

ถ้าตำแหน่งสมาชิกว่างลงเพราะเหตุอื่น นอกจากถึงคราวออกตามอายุหรือยุบสภา ให้เลือกตั้งสมาชิกขึ้นแทนภายในกำหนดเวลาเก้าสิบวัน เว้นแต่อายุของสภาจะเหลือไม่ถึงหกเดือน และสมาชิกที่เข้ามาแทนนั้นย่อมอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าที่กำหนดเวลาของผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา ๔๐ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะยุบสภาผู้แทนเพื่อให้ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกมาใหม่ ในพระราชกฤษฎีกาให้ยุบสภา ต้องมีกำหนดเวลาให้เลือกตั้งสมาชิกใหม่ภายในเก้าสิบวัน

การยุบสภาผู้แทนจะยุบได้ครั้งเดียวในเหตุการณ์เดียวกัน

มาตรา ๔๑ สมาชิกภาพแห่งสภาผู้แทนสุดสิ้นลงเมื่อ

- (๑) ถึงคราวออกตามอายุของสภาหรือยุบสภา
- (๒) ตาย
- (๓) ลาออก
- (๔) ขาดคุณสมบัติตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

ส่วนที่ ๓

บทที่ใช้แก่สภาทั้งสอง

มาตรา ๔๒ สมาชิกผู้แทน มีสิทธิเสนอนัดติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรีรายตัวหรือทั้งคณะก็ได้ โดยมีสมาชิกรับรองไม่ต่ำกว่า ๒๕ คน การลงมติในกรณีเช่นนี้มีให้กระทำในวันเดียวกันกับวันที่ปรึกษา

มาตรา ๔๓ ก่อนเข้ารับหน้าที่ สมาชิกวุฒิสภา และสมาชิกสภาผู้แทนต้องปฏิญาณตนในที่ประชุมแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกว่า จะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๔๔ สมาชิกวุฒิสภาและสภาผู้แทนย่อมเป็นผู้แทนของปวงชนชาวไทย ไม่อยู่ในความผูกมัดแห่งอาณัติมอบหมายใด ๆ และต้องปฏิบัติหน้าที่ตามความเห็นชอบของตน โดยบริสุทธิ์ใจ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนชาวไทย

มาตรา ๔๕ พระมหากษัตริย์ทรงตั้งสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนตามมติของสภานั้น ๆ ให้เป็นประธานแห่งสภาคนหนึ่ง เป็นรองประธานคนหนึ่งหรือหลายคนก็ได้

มาตรา ๔๖ ประธานวุฒิสภาและประธานสภาผู้แทนมีหน้าที่ดำเนินการของสภานั้น ๆ ให้เป็นไปตามระเบียบ รองประธานมีหน้าที่ทำการแทนประธานเมื่อประธานไม่อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

มาตรา ๔๗ ในเมื่อประธานและรองประธานวุฒิสภาหรือสภาผู้แทนไม่อยู่ในที่ประชุม ให้สมาชิกของสภานั้น ๆ เลือกตั้งกันขึ้นเองเป็นประธานในคราวประชุมนั้น

มาตรา ๔๘ การประชุมของวุฒิสภาก็ดี หรือของสภาผู้แทนก็ดี ทุกคราวต้องมีสมาชิกประชุมไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุมได้

มาตรา ๔๙ การลงมติวินิจฉัยข้อปรีกษานั้น ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ เว้นแต่เรื่องที่มีบทบัญญัติไว้เป็นพิเศษในรัฐธรรมนูญนี้

สมาชิกคนหนึ่งย่อมมีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้ามีจำนวนเสียงลงคะแนนเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นได้อีกเสียงหนึ่ง และเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา ๕๐ ในที่ประชุมแห่งสภา สมาชิกผู้ใดจะกล่าวถ้อยคำใด ๆ ในทางแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็นหรือออกเสียงลงคะแนนยอมเป็นเอกสิทธิ์โดยเด็ดขาด ผู้ใดจะนำไปเป็นเหตุฟ้องร้องว่ากล่าวสมาชิกผู้นั้นในทางใดมิได้

เอกสิทธิ์นี้คุ้มครองไปถึงผู้พิมพ์โฆษณา รายงานประชุมโดยคำสั่งของสภา และคุ้มครองไปถึงผู้ที่สภาเชิญมาแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมด้วย

มาตรา ๕๑ สมัยประชุมของวุฒิสภาและสภาผู้แทนย่อมเริ่มต้นและสิ้นสุดลงพร้อมกัน

มาตรา ๕๒ ในปีหนึ่งมีสมัยประชุมของสภาทั้งสอง สมัยหนึ่งหรือหลายสมัยแล้ว แต่สภาผู้แทนจะกำหนด การประชุมครั้งแรกต้องกำหนดให้สมาชิกได้มาประชุมภายในสามสิบวัน นับแต่วันเลือกตั้ง วันเริ่มสมัยประชุมประจำปีให้สภาผู้แทนเป็นผู้กำหนด

มาตรา ๕๓ สมัยประชุมสมัยหนึ่ง ๆ มีกำหนดเวลาเก้าสิบวัน แต่พระมหากษัตริย์จะโปรดเกล้าฯ ให้ขยายเวลาออกไปก็ได้

หนึ่งในระหว่างเวลาเก้าสิบวันนั้นจะโปรดเกล้าฯ ปิดประชุมก็ได้

มาตรา ๕๔ พระมหากษัตริย์ทรงเรียกประชุมวุฒิสภาและสภาผู้แทนตามสมัยประชุม ทรงปิดและเปิดประชุม

พิธีเปิดประชุมจะทรงพระกรุณาเสด็จดำเนินมาทรงทำ หรือจะโปรดเกล้าฯ ให้รัชทายาทที่บรรลุนิติภาวะแล้วหรือผู้ใดผู้หนึ่งกระทำพิธีแทนพระองค์ก็ได้

มาตรา ๕๕ เมื่อเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์ของแผ่นดิน พระมหากษัตริย์จะทรงเรียกประชุมวิสามัญแห่งสภาทั้งสองก็ได้

มาตรา ๕๖ สมาชิกวุฒิสภาและสภาแทนทั้งสองหรือสมาชิกแต่ละสภามีจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของสมาชิกของทั้งสองสภา มีสิทธิเข้าชื่อยื่นร้องขอให้นำความกราบบังคมทูลขอให้ทรงเรียกประชุมวิสามัญแห่งสภาทั้งสองก็ได้

คำร้องขอดังกล่าวในวรรคก่อน ถ้าเป็นของสมาชิกแห่งสภาใด ก็ให้ยื่นต่อสภานั้น ถ้าเป็นของสมาชิกทั้งสองสภา ก็ให้ยื่นต่อประธานสภาของสภาที่มีสมาชิกเข้าชื่อมากกว่า ถ้ามีจำนวนเท่ากันให้ยื่นต่อประธานวุฒิสภา

ให้ประธานสภาที่ได้รับคำร้องขอนำความกราบบังคมทูล และรับสนองพระบรมราชโองการ

มาตรา ๕๗ ในระหว่างสมัยประชุม ผู้ใดจะฟ้องร้องสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนในทางอาญา ศาลจะต้องรับอนุญาตจากสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกก่อนจึงจะพิจารณาได้ แต่การพิจารณาคดีนั้นต้องมีให้เป็นการขัดขวางต่อการที่สมาชิกผู้นั้นจะเข้ามาประชุม

การพิจารณาคดีที่ศาลได้กระทำไปก่อนคำอ้างว่าจำเลยเป็นสมาชิกของสภาใดสภาหนึ่ง ย่อมเป็นอันใช้ได้

มาตรา ๕๘ ในระหว่างสมัยประชุมห้ามไม่ให้จับหรือหมายเรียกตัวสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนไปกักขัง เว้นแต่จับในขณะที่กระทำผิด แต่ต้องรับรายงานไปยังประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิก ประธานแห่งสภานั้นอาจสั่งปล่อยผู้ถูกจับให้พ้นจากการกักขังได้

มาตรา ๕๙ ถ้าสมาชิกวุฒิสภาหรือสภาผู้แทนถูกกักขังในระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาอยู่ก่อนสมัยประชุม เมื่อถึงสมัยประชุมพนักงานสอบสวนหรือศาลแล้วแต่กรณีต้องสั่งปล่อย ถ้าหากสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกได้ร้องขอ

คำสั่งปล่อยตามความในวรรคก่อนให้มีผลบังคับตั้งแต่วันปล่อย จนถึงวันสุดท้ายแห่งการประชุม

มาตรา ๖๐ ร่างพระราชบัญญัติให้เสนอต่อสภาผู้แทนก่อน เมื่อสภาผู้แทนได้พิจารณาลงมติให้ใช้ได้แล้ว ให้นำเสนอต่อวุฒิสภา ถ้าวุฒิสภาพิจารณาลงมติเห็นชอบด้วยโดยไม่แก้แล้ว ก็ดำเนินการต่อไปตามความในมาตรา ๒๙

ถ้าหากวุฒิสภาลงมติไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้ส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นกลับคืนมาให้สภาผู้แทนพิจารณาใหม่ ถ้าสภาผู้แทนลงมติเห็นชอบตามวุฒิสภาแล้ว ก็ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นอันตกไป

ถ้าวุฒิสภาลงมติให้แก้ไขเพิ่มเติม ก็ให้ส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นกลับคืนมาให้สภาผู้แทนพิจารณาใหม่ ถ้าสภาลงมติเห็นชอบตามที่วุฒิสภาแก้ไขเพิ่มเติมมา ก็ให้ดำเนินการต่อไปตามความในมาตรา ๒๙

ถ้าหากสภาผู้แทนลงมติยืนยันตามเดิมในร่างพระราชบัญญัติที่ส่งกลับคืนมาตามความในวรรคสองหรือวรรคสามด้วยคะแนนเสียงมากกว่าครึ่งของสมาชิกทั้งหมดแล้ว ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินี้ได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา และให้ดำเนินการต่อไปตามความในมาตรา ๒๙

มาตรา ๖๑ ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินนั้นจะเสนอได้โดยคณะรัฐมนตรีหรือโดยสมาชิกรัฐสภาซึ่งมีนายกรัฐมนตรีรับรอง

ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน หมายถึงร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อความต่อไปนี้ทั้งหมด หรือแต่ข้อใดข้อหนึ่ง กล่าวคือ การตั้งขึ้น หรือยกเลิก หรือลดหรือเปลี่ยนแปลง ภาษี หรือผ่อน หรือวางระเบียบการบังคับ กับเกี่ยวแก่การภาษีอากร หรือว่าด้วยเงินตรา การจัดสรร รับ รักษาหรือจ่ายเงินแผ่นดิน หรือการกู้เงินหรือการประกัน หรือการใช้เงินกู้

ในกรณีเป็นที่สงสัย ให้เป็นอำนาจของประธานสภาผู้แทนที่จะวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติใด เป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินหรือไม่

มาตรา ๖๒ ร่างพระราชบัญญัติที่สภาผู้แทนได้ลงมติให้ใช้ได้ และได้เสนอไปยังวุฒิสภานั้น วุฒิสภาจะต้องพิจารณาและลงมติภายในกำหนดสามสิบวัน แต่ถ้าร่างพระราชบัญญัตินั้นเห็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน วุฒิสภาจะต้องพิจารณาและลงมติภายในกำหนด ๑๕ วัน

กำหนดวันดังกล่าวในวรรคก่อนให้หมายถึงวันในสมัยประชุมและเริ่มนับตั้งแต่วันที่ร่างพระราชบัญญัตินั้นได้มาถึงวุฒิสภา

ถ้าวุฒิสภาไม่ได้ลงมติในร่างพระราชบัญญัติที่สภาผู้แทนส่งมาภายในกำหนดเวลาที่กล่าวในวรรคแรก ก็ให้ถือว่าวุฒิสภาได้ให้ความเห็นชอบร่างพระราชบัญญัตินั้น

มาตรา ๖๓ งบประมาณแผ่นดินประจำปี ต้องตราขึ้นเป็นพระราชบัญญัติ ถ้าพระราชบัญญัติออกไม่ทันปีใหม่ ให้ใช้พระราชบัญญัติปีก่อนไปพลาง

มาตรา ๖๔ วุฒิสภาและสภาผู้แทน มีอำนาจควบคุมราชการแผ่นดิน โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๖๕ ในที่ประชุมของวุฒิสภาหรือสภาผู้แทน สมาชิกทุกคนมีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในข้อความใด อันเกี่ยวกับงานในหน้าที่ได้ แต่รัฐมนตรีย่อมมีสิทธิที่จะไม่ตอบได้เมื่อเห็นว่าข้อความนั้นยังไม่ควรเปิดเผย เพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือประโยชน์ของแผ่นดิน

มาตรา ๖๖ การประชุมวุฒิสภาและสภาผู้แทนย่อมเป็นการเปิดเผยตามลักษณะที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของแต่ละสภา แต่ถ้าหากคณะรัฐมนตรีหรือสมาชิกของแต่ละสภา ไม่ต่ำกว่า ๒๕ คนร้องขอให้ประชุมลับ ก็ให้ประชุมลับ

มาตรา ๖๗ วุฒิสภาและสภาผู้แทนมีอำนาจเลือกสมาชิกแห่งสภาตั้งเป็นคณะกรรมการ
 ราชการสามัญ และมีอำนาจเลือกบุคคลที่เป็นสมาชิกหรือมิได้เป็นสมาชิกในสภาก็ตามเป็น
 คณะ

กรรมการราชการสามัญ เพื่อกระทำกิจการหรือพิจารณาสอบสวนข้อความใด อันอยู่ในวงงาน
 ของสภา คณะกรรมการที่กล่าวนี้ย่อมมีอำนาจเรียกบุคคลใดมาชี้แจงแสดงความเห็นใน
 เรื่องกิจการที่กระทำหรือพิจารณาอยู่นั้นได้

เอกสิทธิ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๕๐ นั้น ให้คุ้มครองถึงบุคคลที่กระทำหน้าที่ตาม
 มาตรานี้ด้วย

มาตรา ๖๘ การประชุมคณะกรรมการราชการตามมาตรา ๖๗ นี้ต้องมีกรรมการไม่ต่ำกว่า
 ครึ่งจำนวนมาประชุม จึงเป็นองค์ประชุมได้

มาตรา ๖๙ วุฒิสภาและสภาผู้แทนมีอำนาจตั้งข้อบังคับการประชุมและการปรึกษา
 ของสภาเพื่อดำเนินการตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

ส่วนที่๔

การประชุมร่วมกันของรัฐสภา

มาตรา ๗๐ ในกรณีต่อไปนี้ ให้รัฐสภาประชุมร่วมกัน

- (๑) การให้ความเห็นชอบในการสืบราชสมบัติตามความในมาตรา ๑๒
- (๒) การพิจาราร่างพระราชบัญญัติกันใหม่ตามความในมาตรา ๓๐
- (๓) พิธีเปิดประชุมรัฐสภาตามความในมาตรา ๕๔
- (๔) การลงมติไว้วางใจในคณะรัฐมนตรี ตามความในมาตรา ๗๗
- (๕) การให้ความยินยอมในการประกาศสงครามตามความเห็นชอบในมาตรา ๘๓
- (๖) การให้ความเห็นชอบแก่อนังสือสัญญาตามความในมาตรา ๘๔
- (๗) การตีความในรัฐธรรมนูญตามความในมาตรา ๘๔

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๕๑

มาตรา ๓

ให้เพิ่มอนุมาตรา (๘) (๙) (๑๐) และ (๑๑) ขึ้นอีกดังต่อไปนี้

- “ (๘) การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามความในมาตรา ๘๓
- (๙) การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามความในมาตรา ๘๕ ทวิ
- (๑๐) การกำหนดข้อบังคับว่าด้วยการสมัครรับเลือกตั้งและวิธีการเลือกตั้งสมาชิก
 สภา

ร่างรัฐธรรมนูญตามความในมาตรา ๘๕ จัตวา

- (๑๑) การพิจาราร่างรัฐธรรมนูญตามความในมาตรา ๘๕ ฉ”

มาตรา ๗๑ ให้ประธานวุฒิสภาเป็นประธานของที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา และให้
 ประธานสภาผู้แทนเป็นรองประธาน

มาตรา ๗๒ ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ให้นำข้อบังคับการประชุมและการ
 ปรัชญา
 ของวุฒิสภาโดยอนุโลม
 มาตรา ๗๓ ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ให้นำบทที่ใช้แก่สภาทั้งสองมาใช้โดย
 อนุโลม

หมวด ๕

อำนาจบริหาร

มาตรา ๗๔ พระมหากษัตริย์ทรงตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี
 รัฐมนตรีคนหนึ่ง และรัฐมนตรีอย่างน้อยสิบห้าคนอย่างมากยี่สิบห้าคน

ในการตั้งนายกรัฐมนตรี ประธานคณะอภิรัฐมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราช
 โองการ รัฐมนตรีต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ

มาตรา ๗๕ ในคณะรัฐมนตรีมีอำนาจบริหารราชการแผ่นดิน

มาตรา ๗๖ รัฐมนตรีผู้มีได้เป็นสมาชิกแห่งสภา ย่อมมีสิทธิไปประชุมและแถลงข้อ
 เท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นในวุฒิสภาหรือในสภาผู้แทน หรือในที่ประชุมร่วมกันของรัฐ
 สภาได้ แต่ไม่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน

มาตรา ๗๗ ในการดำเนินนโยบายบริหารราชการแผ่นดิน คณะรัฐมนตรีต้องได้รับ
 ความไว้วางใจของรัฐสภา

รัฐมนตรีผู้ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ว่าการกระทรวง ต้องรับผิดชอบในหน้าที่ของตน
 ต่อรัฐสภา ในทางรัฐธรรมนูญ และรัฐมนตรีทุกคนจะได้รับการแต่งตั้งให้ว่าการกระทรวงหรือ
 ไม่ก็ตาม ก็ต้องรับผิดชอบร่วมกันในนโยบายทั่วไปของคณะรัฐมนตรี

นโยบายของคณะรัฐมนตรีแต่ละคณะที่ได้ดำเนินมาจะเสร็จลง หรือที่ดำเนินการอยู่
 เพียงใดก็ตาม คณะรัฐมนตรีผู้บริหารราชการแผ่นดินภายหลังที่เลิกล้มหรือแก้ไขให้เป็นอย่าง
 อื่นมิได้ เว้นแต่จะเสนอขอรับพระบรมราชวินิจฉัย และได้รับพระบรมราชานุญาตแล้ว

มาตรา ๗๘ รัฐมนตรีทั้งคณะต้องออกจากตำแหน่งเมื่อมีพระบรมราชโองการ หรือ
 เมื่อสภาผู้แทนลงมติไม่ไว้วางใจตามมาตรา ๔๒ หรือรัฐสภาไม่ให้ความไว้วางใจตามมาตรา
 ๗๗ หรือเมื่อสภาผู้แทนชุดที่มีส่วนให้ความไว้วางใจแก่คณะรัฐมนตรีในขณะที่เข้ารับหน้าที่
 นั้นสิ้นสุดลง ในกรณีดังกล่าว หลังนี้และกรณีที่คณะรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่งเอง คณะรัฐ
 มন্ত্রীที่ออกนั้นต้องอยู่ในตำแหน่งเพื่อดำเนินงานต่อไปจนกว่าจะตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่

มาตรา ๗๙ ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัวโดย

- (๑) โดยพระบรมราชโองการ
- (๒) ตาย
- (๓) ลาออก

(๔) ขาดคุณสมบัติตามความในมาตรา ๔๑ (๔)

(๕) รัฐสภาลงมติไม่ไว้วางใจ

มาตรา ๘๐ ในเหตุฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนอันจะรักษาความปลอดภัย สาธารณะ หรือป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ และจะเรียกประชุมรัฐสภาให้ทันท่วงที่มีได้ก็ดี หรือกรณีเช่นว่านั้นเกิดขึ้นในระหว่างสภาผู้แทนราษฎรยุบก็ดี พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดให้ใช้บังคับเช่นพระราชบัญญัติก็ได้

ในการประชุมรัฐสภาคราวต่อไป ให้นำพระราชกำหนดนั้นเสนอต่อรัฐสภาเพื่อทราบ

มาตรา ๘๑ ในระหว่างสมัยประชุม ถ้าคณะรัฐมนตรีเห็นว่าร่างพระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับการภาษีอากรหรือเงินตราฉบับใด จะต้องได้รับการพิจารณาโดยด่วนและลับ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของแผ่นดิน จะถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์เพื่อตราเป็นพระราชกำหนดให้ใช้ตั้งพระราชบัญญัติก็ได้

มาตรา ๘๒ พระมหากษัตริย์ทรงพระราชอำนาจในการประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา ๘๓ พระมหากษัตริย์ทรงพระราชอำนาจในการประกาศสงครามเมื่อได้รับความยินยอมของรัฐสภา

มาตรา ๘๔ พระมหากษัตริย์ทรงพระราชอำนาจในการทำหนังสือสัญญาสงบศึกและทำหนังสือสัญญาอื่นๆ กับนานาประเทศ

มาตรา ๘๕ พระมหากษัตริย์ทรงพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษ

มาตรา ๘๖ พระมหากษัตริย์ทรงพระราชอำนาจในการตราพระราชกฤษฎีกา

มาตรา ๘๗ ภายใต้บังคับแห่งมาตรา ๕๖ และมาตรา ๗๔ บทกฎหมาย

พระราชหัตถเลขาและพระบรมราชโองการใดอันเกี่ยวกับราชการแผ่นดิน ต้องมีรัฐมนตรีคนหนึ่งลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

มาตรานี้ยกเลิก โดยมาตรา ๔ แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๑ และให้ใช้ข้อความต่อไปนี้แทน

"มาตรา ๘๗ ภายใต้บังคับมาตรา ๕๖ มาตรา ๗๔ และมาตรา ๘๕ สืบต บทกฎหมาย พระราชหัตถเลขา และพระบรมราชโองการใดอันเกี่ยวกับราชการแผ่นดิน ต้องมีรัฐมนตรีคนหนึ่งลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ"

หมวด ๖

อำนาจตุลาการ

มาตรา ๘๘ การพิจารณาพิพากษาอรรถคดี เป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะ ซึ่งจะต้องดำเนินการตามกฎหมายและในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

มาตรา ๘๙ บรรดาศาลทั้งหลายจัดตั้งขึ้นได้แต่โดยพระราชบัญญัติ

มาตรา ๔๐ การตั้งศาลขึ้นใหม่ เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีใดคดีหนึ่งหรือที่มีข้อหาฐานใดฐานหนึ่ง โดยเฉพาะแทนศาลธรรมดาที่มีอยู่ตามกฎหมายสำหรับพิจารณาพิพากษาคดีนั้น จะกระทำมิได้

มาตรา ๔๑ ผู้พิพากษาย่อมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย

มาตรา ๔๒ การแต่งตั้ง การเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนเงินเดือน การย้าย และการถอดถอนผู้พิพากษา จะต้องได้รับความเห็นชอบของพระมหากษัตริย์ และของคณะกรรมการตุลาการ ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ

หมวด ๗

การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๔๓ รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมได้โดยความเห็นชอบของรัฐสภา

หมวด ๘

บทสุดท้าย

มาตรา ๔๔ รัฐสภาทรงไว้ซึ่งสิทธิเด็ดขาดในการตีความแห่งรัฐธรรมนูญนี้
มติในการตีความแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ต้องมีเสียงเห็นด้วยไม่ต่ำกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งสองสภารวมกัน

มาตรา ๔๕ บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีข้อความแย้งหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นโมฆะ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย(ฉบับชั่วคราว) แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๑ มาตรา ๕ ให้เพิ่มมาตรา ๔๕ ทวิ,๔๕ ตรี,๔๕ จัตวา, ๔๕ เบญจ,๔๕ ฉ,๔๕ สप्त, และ๔๕ อัฐ ขึ้นดังต่อไปนี้

"มาตรา ๔๕ ทวิ ให้มีสภาขึ้นสภาหนึ่งเรียกว่า "สภาร่างรัฐธรรมนูญ" ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งรัฐสภาเลือกตั้งจากสมาชิกวุฒิสภา ๑๐ คน จากสมาชิกสภาผู้แทน ๑๐ คน และจากผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ๔ ประเภท ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๔๕ ตรี ประเภทละ ๕ คน

การเลือกตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญให้กระทำในสมัยประชุมของรัฐสภาสมัยแรกภายหลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนตามบทเฉพาะกาลแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๔๕ ตรี ผู้มิใช่สมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนและมีคุณสมบัติที่กำหนดไว้ในประเภทใดประเภทหนึ่งต่อไปนี้ มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ

ประเภท ๑ ผู้มีคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนตามบทเฉพาะกาลแห่งรัฐธรรมนูญนี้

ประเภท ๒ ผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวในประเภท ๑ และเป็นผู้ดำรงหรือเคยดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงการอธิบดีหรือเทียบเท่า

ประเภท ๓ ผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวในประเภท ๑ และเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกสภาผู้แทน หรือสมาชิกวุฒิสภา หรือดำรง หรือเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี

ประเภท ๔ ผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวในประเภท ๑ และเป็นผู้สำเร็จการศึกษาได้รับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า

ผู้สมัครจะสมัครได้แต่เพียงประเภทเดียว และมีสิทธิสมัครในประเภท ๒ ประเภท ๓ หรือประเภท ๔ จะสมัครในประเภท ๑ มิได้

มาตรา ๔๕ จัตวา วิธีการในการสมัครรับเลือกตั้งและวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ให้เป็นไปตามข้อบังคับซึ่งรัฐสภากำหนด

สมาชิกภาพของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญสุดสิ้นลง เมื่อตายหรือลาออกเท่านั้น และมีให้มีการเลือกตั้งสมาชิกขึ้นแทน

มาตรา ๔๕ เบญจ ให้สภาร่างรัฐธรรมนูญมีหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรให้แล้วเสร็จภายใน ๑๘๐ วัน นับแต่วันที่ได้ทำการเลือกตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญเสร็จสิ้น

เมื่อได้ร่างรัฐธรรมนูญขึ้นเสร็จตามความในวรรคก่อนแล้ว ให้สภาร่างรัฐธรรมนูญส่งร่างรัฐธรรมนูญนั้นไปยังรัฐสภาโดยไม่ชักช้า และเมื่อรัฐสภาได้ลงมติตามความในมาตรา ๔๕ จ แล้วให้สภาของสภาร่างรัฐธรรมนูญนั้นสิ้นสุดลง

มาตรา ๔๕ ฉ ให้รัฐสภาพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญซึ่งสภาร่างรัฐธรรมนูญส่งมาตามความในมาตรา ก่อน และลงมติว่าจะให้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยพระราชทานให้ใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหรือไม่

สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญมีสิทธิไปชี้แจงประกอบร่างรัฐธรรมนูญนั้นในวันที่ประชุมได้

ร่างรัฐธรรมนูญซึ่งสภาร่างรัฐธรรมนูญได้ร่างขึ้นและส่งมายังรัฐสภาแล้วนั้นจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมประการใดมิได้

การลงมติตามความในวรรคแรก ให้ใช้วิธีเรียกชื่อสมาชิกลงคะแนนเป็นรายตัว และมีให้กระทำในวันเดียวกันกับวันที่ปรึกษา

มาตรา ๔๕ สัปต ถ้ารัฐสภาโดยลงคะแนนเสียงเกินกึ่งจำนวนสมาชิกของทั้งสองสภาลงมติให้นำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยพระราชทานให้ใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแล้ว ก็ให้ประธานวุฒิสภาดำเนินต่อไปตามมตินั้น และเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

มาตรา ๔๕ อัฐฐ ในกรณีที่รัฐสภาลงมติไม่ให้นำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยพระราชทานเป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร

ไทยก็ดี หรือในกรณีที่พระมหากษัตริย์ไม่ทรงลงพระปรมาภิไธยพระราชทานให้ใช้ภายใน ๑๘๐ วัน นับแต่วันที่ได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายก็ดี ให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญเพื่อร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ และดำเนินการต่อไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้จนกว่ารัฐสภาจะลงมติให้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายและพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยพระราชทานให้ใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยสืบไป"

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๑ ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา ๙๕ นว

"มาตรา ๙๕ นว ให้นำบทบัญญัติในมาตรา ๕๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาใช้บังคับแก่สภาร่างรัฐธรรมนูญโดยอนุโลม เอกสิทธิตามที่ระบุไว้ในมาตรานี้ให้มีผลตั้งแต่วันเริ่มต้นดำเนินการของสภาร่างรัฐธรรมนูญ"

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๙๖ ในวาระเริ่มแรก วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงเลือกตั้ง ภายในกำหนด ๑๕ วันนับตั้งแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้ และถ้าจำเป็นจะทำการประชุมวุฒิสภาก็ได้ ซึ่งในกรณีนี้ ให้วุฒิสภามีอำนาจหน้าที่ของรัฐสภาไปจนกว่าการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้จะสำเร็จเรียบร้อย

มาตรา ๙๗ ในวาระเริ่มแรกให้ดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน โดยถือเกณฑ์จำนวนราษฎรสองแสนคน ต่อสมาชิกสภาผู้แทนหนึ่งคน ถ้าเขตจังหวัดใดมีจำนวนราษฎรตามผลสำรวจสำมะโนครัวครั้งสุดท้ายเกินกว่าสองแสนคน ให้จังหวัดนั้นมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคนต่อจำนวนราษฎรทุกสองแสนคน เศษของสองแสนคนถ้าถึงกึ่งหนึ่งหรือกว่าให้นับเป็นสองแสน และวิธีการเลือกตั้งให้ใช้วิธีรวมเขตจังหวัด

คุณสมบัติของผู้เลือกตั้ง และผู้สมัครรับเลือกตั้ง อักทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้ง ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๕๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๓ พุทธศักราช ๒๕๗๕ เท่าที่ไม่ขัดกับวิธีการเลือกตั้งรวมเขตและให้ยกเว้นการห้ามตามมาตรา ๑๑ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๗๕

มาตรานี้ยกเลิกและบัญญัติใหม่โดยมาตรา ๓ แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๕๐ และใช้ความต่อไปนี้เป็น

"มาตรา ๙๗ ในวาระเริ่มแรกให้ดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนโดยถือเกณฑ์จำนวนราษฎรตามผลสำรวจสำมะโนครัวครั้งสุดท้ายสองแสนคนต่อสมาชิกสภาผู้แทนหนึ่งคน ถ้าจังหวัดใดมีราษฎรไม่ถึงสองแสนคนก็ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนในจังหวัดนั้นได้หนึ่งคน ถ้าจังหวัดใดมีจำนวนราษฎรเกินกว่าสองแสนคน ก็ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนในจังหวัดนั้นเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคนต่อจำนวนราษฎรทุกสองแสนคน เศษของสองแสนถ้าถึงหนึ่งแสนหรือกว่านั้นให้นับเป็นสองแสน และวิธีการเลือกตั้งให้ใช้วิธีรวมเขตจังหวัด

ในการเลือกตั้งในวาระเริ่มแรกนี้ให้นำบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓) พุทธศักราช ๒๔๗๕ และที่จะได้แก้ไขเพิ่มเติมมาใช้บังคับ เว้นแต่อายุของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ตามความในมาตรา ๑๖(๑) แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓) พุทธศักราช ๒๔๗๕ นั้น ให้กำหนดเป็นไม่ต่ำกว่า ๓๕ ปีบริบูรณ์ และยกเว้นการห้ามตามความในมาตรา ๑๗(๑) แห่งพระราชบัญญัตินั้น

เมื่อได้มีการเลือกตั้งในวาระเริ่มแรกแล้ว ถ้าตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนว่างลงเพราะเหตุอื่นนอกจากถึงคราวออกตามอายุของสภาหรือยุบสภา และจะมีการเลือกตั้งสมาชิกขึ้นแทน ก็ให้นำบทบัญญัติแห่งวรรคก่อนมาใช้บังคับ

มาตรา ๙๘ ให้ดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนตามความในมาตรา ๙๗ ให้เสร็จสิ้นลงภายในกำหนดเก้าสิบวัน นับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๙ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๘๐

ผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

ผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย

๙ พฤศจิกายน ๒๔๘๐

ภาคผนวก ค.

แถลงการณ์ฉบับที่ 1¹

พี่น้องที่รักทั้งหลาย

ด้วยคณะทหาร ข้าราชการพลเรือน ตำรวจ และประชาชนของชาติไทย มีความเห็นร่วมกันเป็นเอกฉันท์ว่า ภาวะการณ์ของชาติไทยเท่าที่ปรากฏในปัจจุบันนี้ คณะรัฐบาลปัจจุบันไม่สามารถแก้ไขให้ลุกล่วงไปได้ด้วยดี จึงเป็นเหตุให้พี่น้องทั้งหลายได้รับความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัสดังที่ผจญอยู่ในเวลานี้ คณะรัฐบาลปัจจุบันก็รู้ดีว่าตนไม่สามารถจะกระทำการแก้ไขได้ เช่น ไม่สามารถแก้ไขในเรื่องภาวะการครองชีพของประชาชนโดยเฉพาะเรื่องข้าว มีหน้าซ้ำยังปล่อยให้เกิดทุจริตเรื่องนี้และเรื่องอื่นๆอย่างขนานใหญ่ ทั้งๆที่รัฐบาลมีอำนาจสามารถป้องกันและปราบปรามได้ นับว่าเป็นการกระทำให้ราษฎรได้รับความทรมานในทางจิตใจและร่างกายอย่างยิ่งยวด ยิ่งกว่านั้นพวกนักการเมืองบางคนก็ถือเอาการเมืองเป็นเครื่องบังหน้า ยังฉวยโอกาสในยามที่บ้านเมืองคับแค้นเช่นนี้ทำการฉ้อราษฎรบังหลวง กอบโกยเอาผลประโยชน์เข้าสู่ตนเองโดยมิได้ละอายใจแต่อย่างใด ในขณะที่ราษฎรทั้งประเทศจะอดตาย แต่พวกคณะรัฐบาลและพวกฉวยโอกาสบางเหล่ากลับมีความเป็นอยู่อย่างสุขสำราญและฟุ่มเฟือย โดยไม่คำนึงถึงเสียงร่ำร้องของประชาชนแต่อย่างใด ความเหลวแหลกในการปฏิบัติของวงการรัฐบาล เป็นผลให้เกิดความทุกข์ร้อนขึ้นมา

โดยเหตุที่ได้ตระหนักถึงความเหลวแหลกของวงการรัฐบาลและความทุกข์ยากของประชาชนเช่นนี้จึงจำต้องกระทำการยึดอำนาจบังคับให้รัฐบาลลาออกและจัดคณะรัฐบาลขึ้นใหม่ต่อไปตามรัฐธรรมนูญเพื่อช่วยกันกวาดล้างความทุจริต และความเหลวแหลกนานาประการในวงการรัฐบาลเสีย และกำจัดความเดือดร้อนทุกข์เข็ญของประชาชนโดยรีบด่วน

ฉะนั้นเพื่อความสงบเรียบร้อย ขอให้บรรดาประชาชนทั้งคนไทยและชาวต่างประเทศตั้งอยู่ในความสงบอย่าได้กระทำการใดๆเป็นการขัดขวางเป็นอันขาด บรรดาข้าราชการ

---

¹ สุชิน ดันติกุล, "ผลสะท้อนทางการเมืองของรัฐประหาร", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัย ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516), หน้า, 79

การทั้งหลายพึงรักษาหน้าที่ของตนตามปกติและรอรบคำสั่งต่อไป ในวันที่ 9 พฤศจิกายน 2490 ให้ข้าราชการทุกคนปฏิบัติหน้าที่ตามปกติ

คณะทหาร
9 พฤศจิกายน 2490

ภาคผนวก ง.

แถลงการณ์ฉบับที่ 15¹

หนังสือพิมพ์เกียรติศักดิ์ฉบับลงวันที่ 13 พฤศจิกายน 2490 ได้กล่าวถึง ปัญหาในระหว่างที่เกิดรัฐประหาร กล่าวคือ การลาออกของรัฐบาลเก่าและการเข้ามาของรัฐบาลใหม่ ปัญหานี้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในกรณีรัฐประหารนั้นในชั้นแรกเป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่ใช้อยู่ปัจจุบัน แต่เมื่อได้กระทำรัฐประหารก็เป็นรัฐาธิปัตย์ มีอำนาจเลิกล้มรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่ใช้อยู่ได้ และอาจออกรัฐธรรมนูญและกฎหมายใหม่ได้ บรรดาการกระทำที่ได้เป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่ใช้อยู่เดิมย่อมไม่เป็นการละเมิดต่อไป ฉะนั้นเมื่อคณะทหารได้ก่อรัฐประหารสำเร็จเรียบร้อยแล้ว และได้ขอพระราชทานให้ตรารัฐธรรมนูญใหม่ประกาศใช้แล้ว รัฐธรรมนูญฉบับเดิมย่อมเป็นอันเลิกล้มไป โดยเหตุนี้คณะรัฐมนตรีชุดเก่าซึ่งแต่งตั้งโดยอาศัยรัฐธรรมนูญเดิมก็ต้องหมดไปด้วย ไม่จำเป็นต้องให้คณะรัฐมนตรีชุดเดิมต้องลาออก ฉะนั้นในกรณีนี้จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีโดยอาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ทีเดียว และขอได้โปรดเข้าใจเพิ่มเติมด้วยว่ามีใช้แต่คณะรัฐมนตรีเท่านั้นที่หมดไปในตัว แม้สถาบันต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามรัฐธรรมนูญเดิม เช่น พฤษสภา และสภาผู้แทนก็เป็นอันเลิกล้มไปในตัวด้วยเหมือนกัน

กองบัญชาการทหารแห่งประเทศไทย

13 พฤศจิกายน 2490

---

¹ สุชิน ตันติกุล, "ผลสะท้อนทางการเมืองของรัฐประหาร", (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516), หน้า

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

นางสาวศุภกานัญจน์ ตันตราภรณ์

เกิด

เกิดเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2517

ประวัติการศึกษา

- จบการศึกษาคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2538
- จากนั้นเข้าศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา ปีการศึกษา 2539

ประวัติการทำงาน

ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง นิติกร 3 ศาลฎีกา กระทรวงยุติธรรม

